

TÜRKİYE'DE "TOPLU ÖĞRETİM" ANLAYIŞININ VE UYGULAMALARININ TARİHSEL GELİŞİMİ

Cavit BİNBAŞIOĞLU*

"TOPLU ÖĞRETİM" KAVRAMI, NİTELİĞİ VE BAZI ÜLKELERDEKİ UYGULAMALARI

ÖZET

"Toplu Öğretim", dünyada çok eskilere dayanan bir öğretim sistemi ise de, özellikle çocuk psikolojisinin gelişmesiyle 20. yüzyılda uygulanmaya başlanmıştır. Türkiye'de de 1926 tarihli İlkokul Programı ile uygulamaya konmuştur.

Toplu öğretim sisteminde öğretim, eğitimin bir aracıdır. Kısaca, bu sistemde, bilgi değil; davranış esastır. Dersler arasındaki kaynaşıklık, çocuğun yaşama başarılı ve etkin olarak uyumunu sağlamaya yardım eder.

Okullarımızda, özellikle ilköğretimde bunu gerçekleştirmeye engel olan etkenler vardır. Daha iyi bir eğitim için bu engelleri aşmak gerekmektedir.

Bu yazıda "Toplu Öğretim Sistemi"nin bilimsel temelleri, tarihsel bir çerçevede ortaya konarak bu engellerin bazılarına işaret edilmiştir.

"Toplu Öğretim", daha çok, çocuk psikolojisine dayanan bir öğretim sistemidir. Her yerde geçerli olabilecek bir tanımı yoktur. Çünkü, her ülke, "toplu öğretim" anlayışını kendine göre tesbit etmiş ve uygulamıştır. Bu, şekil yönünden böyledir; fakat, dayandığı eğitim amacı ve anlayışı bakımından, aralarında bir ayrılık yoktur.

"Toplu öğretim" kavramının işin içinde olmayan bazı kimselerde görüldüğü gibi öğrencilerin topluca bir işte çalışmaları, yahut öğretim yapmaları ile bir ilgisi yoktur. Toplu öğretim, birer "bütün" (ünite) olan hayat konularının, bütünlüklerini bozmadan (organik bir bütünlük içinde) öğrencilerin duyu organlarıyla doğal ya da fiziksel ve toplumsal çevrelerini inceleyerek, gözlem, yaşama ve deney yöntemleriyle, bilgi, beceri ve daha çok alışkanlık kazanmalarını sağlayan bir öğretim sistemidir. Bu özelliği ile, toplu öğretim, bilimsel olarak incelenen

(sınıflandırılmış) "ayrı konu" ya da "dağınık" öğretimin zıddır. Konuların ayrı ayrı öğretimi, geleneksel bir öğretim yöntemidir. Bunda, daha çok, çocuğa bilgi kazandırmak esastır. Bunun sonucu olarak, çocukta, birtakım olumsuz duyguların gelişimi söz konusudur: Bilgiçlik, kıskançlık, bencillik gibi. Bunlar ise, eğitim değeri olmayan birer davranıştır. Sonra, böyle bir öğretim zihne yöneliktir. Oysa,

* G.Ü. Gazi Eğitim Fakültesi Emekli Öğretim Görevlisi

çocuğun zihni henüz gelişme halindedir, gelişimini tamamlamıştır. Bunun için çocuk, bu gelişimini tamamlamaya yardım edecek bir eğitime muhtaçtır. Bunu sağlayacak olan "toplu öğretim" sistemi ve bunun özünü teşkil eden "Hayat Bilgisi" dersidir.

Bu ihtiyaç, yüzyıllar öncesinde ileri görüşlü bazı eğitimciler tarafından duyulmuş olmasına karşın, 20. yüzyıla kadar dünyada fazla bir gelişme görülmemiştir. 20. yüzyılda çocuk psikolojisi üzerinde yapılan araştırmalar ve çocuk etkinliklerinin gözlenmesi, "toplu öğretim"e karşı olan ilgiyi artırdı. Bu konuda Belçika, Almanya, Avusturya ve Fransa gibi Avrupa ülkelerinde başlayan uygulamalar, çok geçmeden Amerika okullarında da görüldü. Her ülke, belli başlı eğitimcilerinin etkisiyle, toplu öğretim görüşünü, değişik biçimlerde benimsedi ve uyguladı. Öyle ki, aynı kentin değişik okullarında değişik biçimlerde uygulanan toplu öğretim sistemleri vardır.

"Toplu öğretim", çocuğun öğreneceği her kavramı, duyu organları yoluyla, birbirleriyle ilişkili olarak kavratmaya yöneliktir. Böyle bir öğretimle çocuğun öğrendiği her şey, daha çok bir **kabıcılık** kazanacağı gibi, ömür boyu öğreneceği şeylerin de sağlam temelini oluşturur. Bunun için, bunu gerçekleştirecek bir eğitim ortamı, yalnız derslik değil, doğa, atölye, lâboratuar vb. den ibarettir. Kısaca, bu öğretim sisteminde öğretim, kuramsal değil; işlevsel, pratik ve deneysel bir niteliktedir.

Bu sisteme göre, öğretim, bir bilimsel etkinlik gibi değil, bir sanat olarak kabul edilir.

Toplu öğretimde öğrenme konusu, çocuğu çevreleyen gerçek hayattır. Bunlar, hayattaki gerçek nesne ve olaylardır. Bu nesne, olay ve bunlar arasındaki ilişkilerdir. Her ders, her konu, kendi niteliğine göre öğretilir. Gözlem, inceleme ve yaşama, toplu öğretim sisteminin en temelli öğretim yöntemleridir. Yine bu sistemde, "tarihsel konular da mevcut eserleri inceleme, olayları canlı bir biçimde tasvir ve hikâye etme ve mümkün olan kısımları dramatize etme, matematik derslerinde örnekleri fıkra ve hayati örneklerden alma ve kuralları bizzat öğrenciye buldurma" esastır. (Aziz, M., Toplu Tedrisin Esasları, 1931, s. 81)

Bu tarz bir öğretim, geleneksel öğretime göre, bir devrim niteliğindedir. Bu sistemin en önemli bir yönü de öğretim ile eğitimi birbiriyle birleştirmesi ve hattâ kaynaştırmasıdır. Toplu öğretimde "öğretmen", bilgiyi çocuğa aktaran bir kimse değildir; o, M. Aziz'in dediği gibi, doğa ile çocuk arasında aracı olan bir kimse değil, belki bu iki dünyadan yeni bir eser, yeni bir dünya yaratılmasına yardım eden bir "yaratıcı" gibidir. Bu bakımdan, öğretmenlik, güzel sanatlar arasında sayılmıyorsa, bu hiçbir zaman, onun yüksek mevkiini aşağı düşürmez. (Aynı eser, s. 82)

"Toplu öğretim" kavramını Türkçe'de kuramsal düzeyde en önce ve en etkili bir biçimde açıklayan "Toplu Tedrisin Esasları" adlı bu kitap yeterince tanınmamıştır. Bu nedenle, bu yazımızda söz konusu esere sık sık başvurulmuştur. Bu kitabın önsözü Viyana'da yazılmıştır.

Toplu öğretimi, yalnızca "konular bütünü" gibi ele alınan bir öğretim şekli olarak düşünmemek gerekir. Toplu öğretim, kendine özgü bir öğretim sistemidir. Bunun amacı, "çocuk" ile "dış çevre", yani "doğa" ile "çocuğun benliği" arasında sevgiye dayanan bir "ilerleme", bir "gelişme" ve genç insana, evrenin içine girecek bir "güç, yetenek ve alışkanlık" kazandırmaktır.

TOPLU ÖĞRETİMİ GEREKTİREN ETKENLER

Çocuğun İlgisi ve Dikkat Özelliği

Toplu öğretimi gerektiren etkenler, okulun amacı ve çocuğun özellikleriyle ilgilidir. İlkokulun en genel amacı, hayata "etkin uyum" yapacak adam yetiştirmektir; bilim adamı yetiştirmek değil. Bilim, belirli olaylar arasındaki ilişkileri bulmaya çalışır. Bunun için de konuları parçalar, kısımlarına ayırır, sınıflandırır. Oysa, ilkokul için buna gerek yoktur. Bu bakımdan, çocuğun ilgisi ve araştırmasıyla bilim adamının ilgisi ve araştırması arasında fark vardır. Çocuk, bir "keşif zevkini tatmin"; bilgin ise, "gerçekler arasındaki ilişkileri bulmak" için çalışır. Bunu daha açık ifade etmek gerekirse şöyle denebilir:

"Bilim, araştırma ile mükelleftir, okul ise, eğitim ve öğretim ile görevlidir. Bilim için, bilginin kendisi amaçtır; Eğitim ve öğretim için ise, bu amacın aracıdır. Bilgi ile eğitimin yan yana ve eşit olarak ortaya konması, bilim döneminin bir eseridir. Bunun için, (o zaman) "çok bilmek", "çok eğitilmiş olmak" anlamına geliyordu. Bundan da bilgilerin çoğaltılması, okulların yenileştirilmesi anlamı çıkardı. Aradaki fark anlaşıldığı zaman, eğitim önem kazanmıştır. Öğretim bir bilgi aracı değildir; bir eğitim aracıdır. Bu nedenle, öğretim maddeleri, yalnızca bilgiyi değil; yaşamayı da kapsayarak, çocuğun kişiliğini etkilemesi gerekir. Bunun için, konuları sınıflandırarak öğretim yapmak, bilim için gerekli; fakat, okul için gereksizdir." (Aynı eser, s. 84)

Çocuk Düşüncesinin Özelliği

20. yüzyılın ilk çeyreğinde ünlü çocuk psikoloğu Jean Piaget'nin yaptığı araştırmalar, çocuk düşüncesinde birbiri içine girmiş halde, dört özellik bulunduğunu ortaya koymuştur. Bunlar: (1) çocuk gerçekçiliği (realizmi), (2) Ruhçuluk, yahut canlılık (animizm), (3) Nesne ya da olguların kaynağını insanlarda ya da mânevî nitelikte başka kaynaklarda arama (artificializm) (4) Senkretizm: Senkretik algı ve Senkretik düşünce. (Jean Piaget'nin bu araştırmaları için, Sabri Esat Siyavuşgil tarafından çevrilen "Çocukta Dil ve Düşünme" ile "Çocukta Hüküm ve Muhakeme" adlı eserlerine bakılabilir" Burada bunları kısaca şöyle özetleyebiliriz:

Çocuk gerçekçiliği: Yetişkinler bir nesne ve olguyu, kendi görüş ve düşüncelerinin dışında, yani nesnel bir biçimde inceleyip yorumlayabildiği halde, çocuk, bunu yapamaz. Çocuk, kendi isteklerini, nesne ve olgulara yansıtır. Çocuk için, kendi düşündüğü, tasarladığı, hattâ hayal ettiği her şey, bir gerçektir. Bunun için, örneğin, çocuğa göre, masallardaki nesne ve olgular da birer gerçektir. Hattâ,

rüyalarını bile gerçek olarak düşünebilir.

Çocukta ruhçuluk yahut canlılık (animizm) : Buna göre, çocuk, gördüğü her nesne ve olaya, birer ruh izafe eder. Yani, onu canlı gibi tasarımlar. Ağacın sallanması, bulutların hareketi, ay'ın gökyüzünde ilerleyişi, gibi olgular, onun bu düşünüş tarzını pekiştirir.

Nesne ya da olguların kaynağını insanlarda ve manevî nitelikte başka kaynaklarda arama (artificializm) : Bu düşünüş tarzında çocuk, herhangi bir olayın nedenini hep insanlarda ya da mânevi güçlerde arar. Bunun zıddı olan "doğa yasası" kavramı henüz oluşmamıştır. Yani, çocukta "nesnel düşünce" henüz gelişmemiştir.

Senkretizm: Bunu iki şekilde inceleyebiliriz: (1) Senkretik algı, (2) Senkretik düşünce.

1. Senkretik algı: Buna, bizde "toptan (küllî) algı" denilmektedir. Algı, zaten, toptan bir tepkiyi ifade ettiği için, bunun bu tarzda ifadesi yanıltıcı olabilir düşüncesiyle "senkretik algı" diyoruz. (Bazı yabancı dillerde "globalization" ve Al-mancada "Schematizm" de denmektedir).

Senkretik algıya ya da bizdeki kullanımına göre "toptan algı" ya göre, çocuk, çevresinde gördüğü nesnelere ve yaşadığı olayları, bunları teşkil eden parçalarına ayrı ayrı dikkat ederek değil, bir "bütün" halinde algılar. Bütünü teşkil eden her bir parça, o bütün teşkil eden diğer parçaların özelliğine göre algılanır. Yani, çocuk, bir parçayı, o "bütün"den ayrı düşünemez. Bu nedenle, çocuğun çevresindeki her nesne ya da olay, diğer nesne ya da olayların ayrılmaz bir parçasıdır. Bunun için, çocuğun çevresindeki nesne ve olaylar incelenirken, çocuğun bu özelliğinden yararlanılarak, hayat konuları birer "ünite" haline getirilir. İşte, toplu öğretim sisteminde eksen (mihver) teşkil eden Hayat Bilgisi dersinin konularının ünite haline getirilmesinin esas nedeni budur. (Aynı psikolojik ilke, ilk okuma ve yazma öğretiminde 'cümle' yönteminin uygulanmasını gerektiren nedenlerden biri olmuştur.)

2. Senkretik düşünce: J. Piaget'ye göre, gerek senkretik algının ve gerekse senkretik düşüncenin temelinde "benmerkezcil" (egosantrik) bir düşünce vardır. Buna göre, çocuk, her olgu ya da olayı kendi görüş ve isteği açısından yorumlar; başkalarının sözlerine ve görüşlerine uyum sağlayamaz. Kendi görüşlerine büyük değer ve önem vererek, sürekli olarak, kendi algı ve düşüncesini "gerçek" (mutlak doğru) olarak kabul eder. Bu nedenle, nesne ya da olayın oluşmasına bir başka nesne ya da olayın etki yapabileceğini (neden olabileceğini) düşünemez. Böyle bir düşünceye "senkretik düşünce" denir. Senkretik düşünce nesnel (objektif, afaki) düşüncenin zıddıdır. Çocukta nesnel düşünce, aşama aşama ve uzun bir süre içinde gerçekleşir. (Bunun aşamaları Eğitim Psikolojisi kitaplarında vardır.) Toplu öğretimin özünü teşkil eden Hayat Bilgisi konuları, yöntemince işlendikçe, çocuk, nesnel düşünceye, bir eğitim süreci içinde, daha güvenli olarak, daha erken ulaşır.

Çocukta Sınıflandırma Yeteneğinin Yokluğu

Bu da çocuk düşüncesinin özelliği ile ilgilidir. Diğer özelliklerle karıştırmamak için ayrı inceliyoruz:

Çocuğa dış dünyadan gelen etkilerin ya da uyaranların onda "toptan" bir algılamaya neden olduğunu belirtmiştik. Bu, yetişkinlerde böyle değildir. Yetişkin, kendisine dış dünyadan gelen etkileri tanır, ayırır ve sınıflandırır. Bilim yapmak için bu gereklidir. Çocukta bu "güç" yeteri kadar gelişmemiştir. Bu, özel bir eğitim görmezse, ancak, çocuk, genç olduktan (15-16 yaşına varduktan) sonra mümkün olur. Bunun için, hiç değilse, erginlik (bulûğ) dönemine kadar yapılacak bir eğitimde duyu organları ile duygulara önem vermek gerekir. Bu zaman kadar, zihinsel kısım, bunlara ancak bir parça eşlik eder.

Bu konuda Domdey'in şöyle bir araştırması vardır:

"Ben, üçüncü sınıftan sekizinci sınıfa kadar olan öğrenci arasında bir deney yaptım. Onlara ödev verdim. Konulara mensup oldukları bilimsel sınıfı gözönünde bulundurarak uzmanlığa yönelik bir ad vermelerini istedim. Kompleks konulara ad koymadılar. Çünkü, okulda verilen derslerde böyle bir şeye, buna verilecek isme rastlamamışlardır. Bu deney ile ben, bu yaşlardaki çocuklarda sınıflayıcı (tasnifi) düşünebilmek yeteneği olup olmadığını anlamak istiyordum. İncelemenin sonunda 6 yaşından 14 yaşına kadar olan çocuklarda, konuları birbirinden ayırıp sınıflama yapmak yeteneği olmadığı ortaya çıktı. Yani, 14 yaşına kadar olan çocuklardan hiçbir zaman, sınıflayıcı bir fikir ya da yetenek beklenemez. Çünkü, bunlar, henüz soyutlama, sınıflama yapacak güçte değildirler. Olsa olsa, bu konuda pek az bir gelişime sahiptirler. "(Zikreden:M.Aziz,a.g.e.,s.86) Daha sonra yapılan araştırmalar, bu gözlemleri doğrulamıştır. Bunlar, artık bugün, bütün eğitim psikologlarının bildiği şeylerdir.

Unutmaya Engel Olmak

Çocuğun bir öğretim maddesini algılaması, onu, ancak çevresinde, kendi doğal durumu içinde görmekle; ona dokunmakla, ondan birçok izlenimler almakla mümkündür. Böyle bir öğretim de "kalıcı" bir öğrenmeye yol açar. Konuların ayrı dersler halinde öğretiminde de çocuk, konuyu, yine bir "bütün" olarak görür. Onun nazarında, her ders, bağımsız bir varlıktır. Bütün bilgiler bir yığından ibarettir. O, bunların neye yarayacağını bilmez. Onun için, bu, bir süre hatırlanır; sonra, unutulur gider. Bu durumda, derslerin unutulmasının nedeni, konuların birbirinden bağımsız olarak öğretilmesidir; gerçek hayatla ilgilerinin kurulmamasıdır. Zamanından önce yapılan sınıflandırmalardır. (Aziz, M.,a.g.e., s.87)

Toplu öğretimin ortaya çıktığı yıllarda ileri sürülen bu görüş, daha sonraları eğitim psikologları tarafından incelemeye tâbi tutulmuş ve öğrenmede geçiş (transfer) deneyleriyle kanıtlanmıştır. Böylece, birbirinden bağımsız olan "mozaik bilgilerin" eğitim değeri taşımadığı anlaşılmıştır.

Cocuğun "Kavram" Geliştirme Özelliği

Çocuk belli bir kavramı, başkalarının sadece söylemesi, yahut anlatması ile geliştiremez. Onun, bunun için, nesne ve olaylarla doğrudan doğruya temas etmeye ihtiyacı vardır. Kısaca, kavramlar çocukta gerçeklerle temas ede ede gelişir. Birçok çiçeği yerinde gören ve çocukta, çeşitli duyu organlarıyla inceleyen "çiçek" kavramının oluşması gibi. Bu sırada, çocuğun soracağı sorular, yapacağı gözlemler, deneyler ve karşılaştırmalar buna yardım eder. Bu psikolojik özelliğe uygun düşecek öğretim şekli de hiç şüphe yok ki, "toplu öğretim"dir.

Çocuğu Yaratıcı Etkinliklere Yöneltmek

Doğa ile karşılaşan çocuğun, gördüklerini, işittiklerini, yaptıklarını doğal olarak başkalarına anlatma ihtiyacı doğar. Bu kaçınılmazdır. Çocuk, bunu yaparken sözcük, renk ve seslerden yeni kompozisyonlar oluşturur. Bu, "yaratıcı" bir etkinliktir. Çocuk, doğa ile temas etmeden, onunla haşırneşir olmadan bunu yapamaz. Bu da çocuğun "yaratıcı" yeteneklerini harekete geçirir. Eğitimde aranan da budur. Bunu da ancak, en iyi biçimde Hayat bilgisi dersini merkez alan "toplu öğretim" sistemi gerçekleştirebilir.

Kısaca, yukardan beri açıklamaya çalıştığımız çocuk psikolojisinin özellikleri, eğitimde yer alan "çocuğa görelilik" ilkesinin önemli bir bölümünü oluşturur. Çocuğun bu özelliklerine saygı göstermek, eğitim bilimlerine saygı göstermenin bir gereğidir.

TOPLU ÖĞRETİM ÇEŞİTLERİ

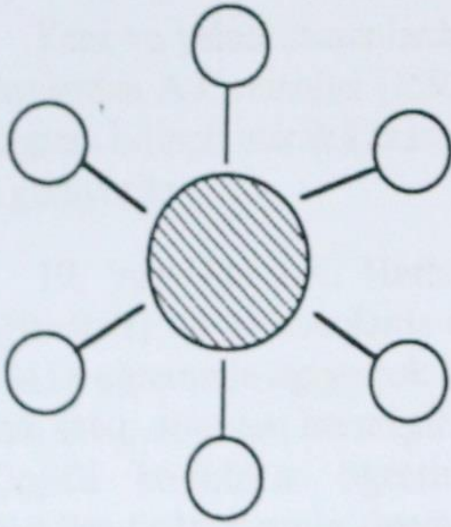
Toplu öğretim görüşü yaygınlık kazanmaya başladıktan sonra, bunun şekli üzerinde değişik görüşler ortaya çıkmıştır. Bu konuda, bütün toplu öğretim taraftarlarını aynı görüşte toplamak mümkün değildir. Önemli olan, toplu öğretime verilen "anlamdır" ki, bunda hemen bütün eğitimciler birlik halindedirler.

Toplu öğretimde, çocuğa, bilgiden çok, iyi davranışlar ve iyi alışkanlıklar kazandırmak esastır. Toplu öğretimde bilgi amaç değildir. Bu sistem de büyük yer alan gözlem ve inceleme etkinlikleri içerisinde, bilgi kendiliğinden oluşur. Bunda bilimlerin zararına olacak bir durum da yoktur.

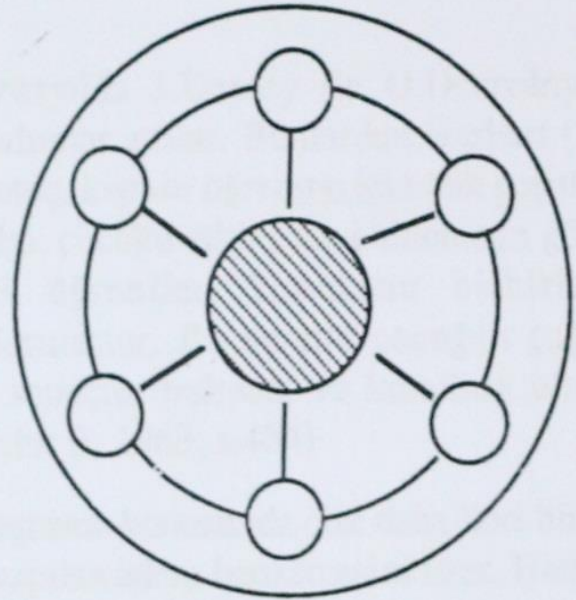
"Toplu öğretim", derslerin bir araya gelmesi gibi, biçimsel nitelikte bir değişiklik değildir. Bunu, "yeni bir öğretim biçimi" olarak kabul etmek gerekir. Bu yeni öğretim şekli, gereği gibi anlaşılmadığı gibi; gereği gibi de uygulanamamaktadır.

Kavramsal düzeyde düşündüğümüz zaman, "toplu öğretim sistemi" ile "temerküz sistemi" birbirine karıştırılmaktadır. "temerküz" ya da "merkezleştirme sistemi" bir mihver ders ya da dersler çerçevesinde, değişik ifade derslerinin bir araya toplanmasını kapsar. "Toplu öğretim", bu temerküz şekillerinden biridir. Temerküzde bir ya da birkaç derse, diğer ifade dersleri bağlandığı halde; toplu öğretimde, bundan ayrı ola-

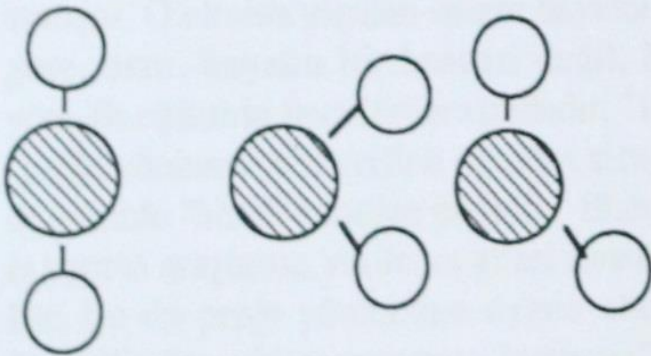
rak, merkezdeki derse bağı olan dersler de uygun bir biçimde birbirlerine bağlanırlar. Yani, temerküz sisteminde merkezde bir ya da birkaç ders bulunabildiği halde, "toplu öğretim" de bu, yalnız bir tanedir. (Baymur, A.Fuat toplu tedris Nazariyatı ve Tatbi-katı, s. 9) Temerküz sisteminde dersler az çok bağımsız olduğu halde, toplu öğretimde böyle bir durum söz konusu değil, bütün dersler birbiriyle ilgili, birbiri içinde âdeta erimiştir. Türkiye'de ilkokulların ilk üç sınavında uygulanan öğretim, ad olarak, "toplu öğretim" olmakla birlikte, gerçekte toplu öğretime yaklaşan bir "te-merküz sistemi" dir. Ancak eksen (mihver,öz) ders olan Hayat Bilgisi dersine anlatım dersleri bağlanarak öğretim yapılır. Gerekliğinde ve mümkün olduğunda, bu anlatım dersleri de birbirine bağlanır.

Temerküz şekilleri

"Toplu Öğretim Sistemi"

Temerküz şekilleri ve "Toplu Öğretim" Sistemi: Her yuvarlak bir dersi gösterir. Ortada bulunan içi taramış yuvarlaklar, mihver görevini gören derslerdir.

TOPLU ÖĞRETİMDE ÖĞRETMENİN YERİ

Toplu öğretimde esas iş, öğrenme konusunun seçimi ve düzenlenmesidir. Öğretmen, öğrenci ilgisine dayalı olarak, hayattan alınacak bir konuyu, onunla ilişkisi olan diğer konularla ilişkilendirerek üniteleştirmekle görevlidir. Onun bu konudaki rolü, çeşitli renklerden bir tablo ve çeşitli seslerden bir melodi meydana getiren sanatkarın rolüne benzetilir.

Toplu öğretimde esas, Bestler'in dediği gibi, çocuğun, konularını yaşayarak öğrenmesi olduğundan, gerçek ders, hayatı ve evreni olduğu gibi gösteren, çocuğun ruhunda âdeta yaşatan bir öğretimdir. (Zikreden: Aziz, M. a.g.e.s.91) Öğretim, "yaşama" şeklini aldıkça, bu yolla kazanılan bilgiler de unutulmaz. Bu taktirde, bilgiler, kolaylıkla davranışa dönüşürler. Bu da kişiliği geliştirir.

Toplu öğretimde, öğrencinin ilgisi, etkinliği ve hareketi vardır. Bu da çocuğu, çalışmaya, keşfe yaratmaya ve icada götürür. Öğretmen; çocukta, bu durumun yöntemiyle oluşmasına yardım eden bir kimsedir. Bu yolla, kişiliğini geliştiren çocuk, doğanın kucağında yurt, ulus ve doğa sevgisini kazanır. Bu, giderek, bu varlıklara karşı bağlılık duygusu halini alır. Bunlar için, her türlü özveriye katlanacak bir ruh hali geliştirir.

Toplu öğretimde bir ülkenin bir döneme ait maddi ve manevi (din, örf, adet, musiki, mimari, resim, edebiyat v.b.) değerlerini birlikte ve bir "bütün" olduğu zaman çağrışım yoluyla diğerlerini de hatırlar. Bu nedenle, toplu öğretimde "muhteva" (öz) dersi olan Hayat Bilgisi ile "anlatım" dersleri olan Türkçe, Matematik ve diğer dersler, bir arada, yahut buna çok yakın olarak öğretilir. Anlatım için, anlatılacak bir şeyin daha önce ya da onunla birlikte öğretilmiş olması gerekir. Çocuk, bu ihtiyacı zaten kendiliğinden duyar: Sözle, renkle, araçla, anlatım vb. Bunu, çocuğa, konuya ve çevreye göre en uygun şekilde belirleyecek olan öğretmendir.

Kısaca söylemek gerekirse, "toplu öğretim"de öğretmen, daha çok çevredeki doğa kaynaklarından, olaylardan ve çocuk ilgililerinden yararlanarak, bunların bir plan çerçevesinde bir düzene sokulmasını ve uygulanmasını sağlayan bir rehberdir. Öğretimde hayatilik, güncellik ve çocuğa görelilik ilkelerine uygun olarak yapılacak her davranış, öğretmene yardım eder; onun görevini, amaca uygun olarak yapmasını kolaylaştırır. Bunun için, öğretmen, bu ilkelerin gerçekleşebileceği öğretim ortamlarını aramak, yahut hazırlamak zorundadır.

Bunu yaparken, öğretmenin, gerçek hayatı unutturacak, yahut ihmal ettirecek kitap ve okuma bilgisine tutsak olmaması gerekir. Toplu öğretimin özü olan Hayat Bilgisinin, bu nedenle, kitabı yoktur. Bunun kitabı, hayatın ta kendisidir. Kitabı olsaydı, Hayat Bilgisi dersi de amacından uzaklaşmış olurdu. Bizde bugün Hayat Bilgisi dersiyle ilgili okuma parçaları ve dergilerin yayımlandığı görülmekte ve hatta bunlar, Milli Eğitim Bakanlığınca ilgililere tavsiye edilmektedir. Hayat Bilgisi derslerinin yerine geçmemek üzere, bunlardan okuma derslerinde yararlanılabilir. Fakat, öğretimde ağırlığın kitaba verilmesi, toplu öğretimi ve özellikle Hayat Bilgi-

si dersini tehdit eden büyük bir tehlike olarak ortada duruyor.

TOPLU ÖĞRETİMİN GELİŞİMİYLE İLGİLİ BAZI GÖRÜŞLER

Bugünkü anlamında olmamakla birlikte, toplu öğretimi ta ilk çağlara kadar götürülenler vardır. Platon (M.Ö. 429-348), eğitim tanımında bedene ve ruha elverişli olduğu yetkinliği (mükemmeliyeti) kazandırabilmek için bilim, fen ve sanatın bir uyum (âhenk) ve birlik içinde verilmesi gerektiğini ileri sürmüştü. (Aytuna, s.8)

Orta çağda dinsel eğitim yapan kurumlar, dersleri, din bilgileri etrafında toplamışlar, felsefe ile diğer fen ve matematik gibi bilimleri de onun etrafında bir araya getirmişler ve böylece bir tür toplu öğretim uygulamışlardır.

Yeni ve yakın zamanlarda da eğitimciler, bu konu üzerinde çok durmuşlardır. Bunlardan A.Comenius (1592-1671), öğretilecek bilgilerin birbirine bağlanmasını, bilginin bilinçli olarak kazanılabilmesi ve unutulmalarının önlenmesi için gerekli görüyordu.

19. yüzyılda J.K. Herbart ve 20. yüzyılda J.Dewey ile O.Decroloy gibi eğitimciler de bu konularda daha somut adımlar attılar. Bunlardan Herbart (1776-1841), öğretimde ilgiye çok büyük yer vermiş, kişinin öğrenme için çok çeşitli ilgilere sahip olmasını istemiştir. Ona göre, ilgi, çocuğu etkinlikte bulunmaya götürür. Çeşitli konuların öğretiminde, yeni öğrenilen konuların birbirleriyle ilişkilendirilmelerinin önemi üzerinde durmuştur. Bu suretle çocuğun çağrışım, birleştirme ve karşılaştırmalar yaparak, sonuçlar bulması ve kurallara ulaşması mümkün olur. (Kanad, H.F., Pedagoji Tarihi: II, 1963, s.484)

J.Dewey (1859-1952), öğretimi toplulaştırma konusunda çok daha ileri bir adım atmıştır. O, okulda yapılan işlerin hayatta yapılan işlere benzemesini ister. Hattâ, ona göre, okul, hayatın bir benzeri değil, bizzat hayatın kendisidir. Yine o üretime yönelik eğitimin öncüleridir. "Proje Programı", yahut bizdeki söylenişleriyle "proje yöntemi" adı verilen öğretim sistemini savunmuş ve uygulamıştır. Ona göre, öğretimde "kendi kendine etkinlik" ilkesine dayalı olarak, çocuğun sosyal, inşa, bir iş yapma araştırma, resim ve güzel sanatlarla ilgili eğilimlerinden yararlanmak gerekir. Bu da proje yöntemine uygun olarak yapılacak yaşamalarla olur. J.Dewey, Fröbel'in "çocukları yaşamaya bırakınız" sözünden çok etkilenmiş ve yararlanmıştır. (Kanad, a.g.e., s. 124)

O.Decroloy (1871-1932)'nin asıl mesleği hekimlikti. Bu eğitimci de J.Dewey den çok etkilenmiştir. 1901'de Brüksel'in Ermitaj sokağında açtığı bir okulda normal olmayan çocukların eğitimi ile uğraşıyordu. Bu deney, onda anormal çocukların psikolojisine uygun bir eğitim anlayışının doğmasına yol açtı. O, geri ve engelli çocukların eğitiminde kullandığı yöntemlerin, normal çocuklarda da kullanılabileceği kanaatine vardı. Bu kanaatle, 1907 yılında "Hayat ile ve hayat için" sloganı altında eğitim uygulayan bir okul açtı. Burada, normal olmayan çocuklar için uyguladığı yöntemleri uyguladı ve olumlu sonuçlar aldı. 1913 yılında Yüksek Pedagoji Ens-

titüsüne müdür oldu. Decroly, okulunda, o güne kadar bilinmekte olan, fakat uygulanmayan "toplu öğretim" fikrine canlılık kazandırdı. (Kanad, a.g.e., s. 313) Öğretimde kullandığı başlıca yöntem, gözlem, deney, belge toplamak, bunlar üzerinde tartışma yapmak ve olumlu, yani elle tutulan ve gözle görülen somut bir iş meydana getirmektir. Duyu organlarını işletmek, karşılaştırmalar yaptırmak, sağlam algılar ve bunlara dayalı uslamalar (muhakemeler) yaptırmak, onun kullandığı başlıca yöntemlerdir.

O. Decroly'nin çalışmalarına, arkadaşlarından Matmazel Monşan ve Doğan çok yardım etmişlerdir. Bu çalışmaların kitapları da bunlar tarafından yazılmıştır.

Bizde de, o yıllarda Satı Bey, "toplu öğretim" terimini kullanmamakla birlikte, dersleri birbirine bağlayacak ve tekrar ettirecek biçimde bir yöntem kullanılmasını istemiştir. (Satı. Usul-i Tedrisin Kavaid-i Esasiyesin, Sayı: 6, s.204. 1326/1910 "Tedisat-ı İptidaiye Mecmuası")

1926 tarihli "İlkokulların Müfredat Programı" hazırlandıktan sonra, toplu öğretim hakkında bir fikir vermek üzere M.Eğitim Bakanlığınca Leman Sadrettin'e çevirtirilen ve bastırılan "Decroly Usulü" adlı kitap, bizde bu konuda ilköğretim öğretmenlerine ilk rehberliği yapmıştır. (Humeide, M., Dekroli Usulü". İstanbul: Milli Matbaa, 1926.)

O.Decroly'nin yönteminde, birer ünite teşkil eden hayat konuları öğretilirken, herhangi bir konuya gözlemlerle başlanır. Bunun için, öğretmen, önceden öğrencilere, incelenmek üzere sorular sorar. Çocuğun ilgisini uyandırmak ve bunu canlı tutmak için Decroly bunu gerekli görür. Sonra, bu yöntemle kazanılan bilgileri, çağrışımlar yaptırarak, eski bilgilere bağlar. Daha sonra, bu dağınık bilgilerden konuşma ve tartışmalarla sonuçlar çıkarılır. Çocuklardan, bu sonuçlara uygun davranışlar istenir. Buna "eğitsel sonuçlar" denir. Bu sonuca götüren çalışmalar, anlatım dersleri olan anadili, matematik, resim, yazı, müzik v.b. derslerle pekiştirilir. Anlatım dersleri de soyut ve somut olmak üzere ikiye ayrılır. Somut anlatım dersleri de elişleri, resim, tablolar, koleksiyonlar, oyunlar ve hattâ alıştırmalardır.

O.Decroly'nin okulunda konuların işlenmesinde üç yönden hareket edilir; (1) Konunun bizzat kendisinin incelenmesi, (2) Konu bize ne verir, (3) Biz konuya ne verebiliriz. Bu üç esası, bir örnek olarak, "Çocuk ve Çevremizdeki Bitkiler" ünitesine uyguladığımız zaman şunları görürüz:" (1) Çevremizdeki bitkiler nelerdir? (2) Bu bitkiler bize ne verir? (3) Biz, bu bitkileri daha iyi bir hale getirebilmek için neler yapabiliriz?" Decroly'nin sisteminde bütün ünitelerin işlenmesinde böyle bir sıra izlenir.

O. Decroly'nin okulunda bunlardan başka, öğrencilerde eleştiri yeteneğinin gelişmesine, girişim gücünün oluşmasına, kişiliğin kuvvetlenmesine; etkinlik fikri ve iş sevgisi aşılmasına ve nihayet, insanlık duygularının gelişmesine büyük önem verilir. böylece, onun "toplu öğretim" anlayışında yalnızca bir "öğretim" değil, bundan daha çok, "eğitim" üzerinde durulur. Esasen, toplu öğretimde de önemli olan, yukarıda da belirttiğimiz gibi, bilgi değil; sosyal kişiliği gelişmiş,

çevresine etkin uyum yapabilen iyi yurttaşlar yetiştirmektir. Bizim 1926 tarihli "İlkokulların Müfredat Programı"nda yer alan eğitim amacı da budur.

TÜRKİYE'DE TOPLU ÖĞRETİM VE UYGULAMALARI

1- İlköğretimde:

"Toplu öğretim" 'in, derslerin ya da konuların bir araya gelmesi demek olmadığını yukarda belirtmiştik. Bununla birlikte, bunu, kabataslak olarak bu şekilde anlarsak, bizde de Cumhuriyet döneminden önce yapılan öğretimlerde, özellikle medrese öğretiminde bir tür toplu öğretim uygulandığı ileri sürülebilir. Fakat, bu bir toplu öğretim değildi. Olsa olsa, derslerin biraraya gelmesinden ibaretti. Nitekim, 1920'li yılların başlarında yayınlanan "Anadolu Yavrusunun Kitabı" 'nda, ilkokulda okunan dersler arka arkaya sıralanmıştır. Türkiye'de toplu öğretim uygulaması, ilkokullarda 1926 tarihli "İlkokulların Müfredat Programı" ile başladı. İlkokullara toplu öğretim sisteminin girmesi ve buna bağlı olarak öğretim yöntemlerinde ortaya çıkan değişiklikler, Türkiye'de gerçekleştirilen bir eğitim devrimi olarak nitelenebilir. Tabii, bu da siyasal ve hukuksal devrimlerimizin eğitimindeki bir uzantıdır.

1926 programının "Başlangıç" (Mukaddeme) kısmında Türkçeleştirilerek şu hükümler yer almıştır:

"Eski programlarda bütün sınıflarda dersler birbirlerinden tamamen bağımsız ayrı ayrı bahislermiş gibi gösterilmiş, aralarındaki bağ ve ilişkilere o kadar dikkat edilmemiştir.

Yeni programda bilgiler arasında ilişkilere pek çok önem verilmiştir. Özellikle birinci dönemde, bütün derslerin hayat ve toplum etrafında ve "toplu" olarak öğretimi esası kabul edilmiştir. Bunun için eski programlarda "tabiat tetkiki", "mu-sabahat" ve "coğrafya" dersleri ayrı ayrı gösterilmiş olduğu halde, yeni programda bunlar, birinci dönemde "Hayat Bilgisi" adı altında toplanmıştır. Bu ders, bütün öğretimin adeta bel kemiği olacak ve diğer dersler daima buna dayanacaktır. Her ne kadar dil ve aritmetik dersleri ile elişleri dersi için ayrıca saatler ayrılmışsa da, bu daha çok o derslerin öğretiminde uyulacak aşamalı düzeni göstermek amacıyla yapılmıştır. Örneğin, aritmetik dersi, bu aşamalı düzen çerçevesinde ilerleyecektir. Ancak, dersin teknik yönü, bu düzeni izlerken alıştırma (temrin,mümarese) ve pratik yönlerinde daima Hayat Bilgisi ile olan bağ korunacaktır. Bunun gibi, dil dersi de böyledir. Alfabe ve okuma dersleri, belli bir pedagojikdüzen çerçevesinde ilerlemekle birlikte, sözel dil çalışmaları ile sözlü ve yazılı anlatım dersleri, daima Hayat Bilgisi ile ilişkili olacaktır. İlk dönemde dersler arasındaki bu ilişkileri gösteren "irtibat cet-velleri" bu programa eklenmiştir. Bu cetvel, amacın ilk bakışta, açıkça kavranmasına elverişlidir." (İlk Mekteplerin Müfredat Programı, 1926,s.3-4)

Resmî 1926 programının "toplu öğretim" anlayışı budur: Eskiden ayrı derslerde okutulan "muhteva" (öz) dersi konularının hayat ve toplum etrafında toplanarak,

bunlarla diğerk anlatım dersleri arasında ilişki kurmak. "Toplu öğretim" kavramında yer alan "anlatım dersleri" arasındaki ilişkiden öz edilmemiştir. Anlaşılan, bu, öğretmenin sanatkârlığına bırakılmıştır.

Bütün bunların ve okuldaki diğerk ders dışı etkinliklerin bir sonucu olarak, " genç nesli çevresine etkin uyum yapabilecek bir biçimde geliştirmek, 1926 programında gösterilen ilkokulların amacı olmuştur. (Aynı eser, s.3)

1926 programına göre, ilkokulun dördüncü ve beşinci sınıflarını teşkil eden ikinci dönemde de, bu anlamda, bir toplu öğretim öngörülmemiştir. Bununla ilgili hükümler şunlardır:

"Yalnız ikinci dönemde derslerin, çeşitli bilimlerin başlangıcını az çok tasnifli (musannaf) olarak sunacak şekilde öğretimi yararlı görülmüştür. Ancak, yine bu derslerin birbiriyle paralel gitmesi ve birbirini pekiştirmesi gereği gözden kaçırılmamıştır. Çocukların, dağınık bilgiden çok, işe yarar bilgi kazanmasını sağlamak için, derslerin imkan derecesinde hayat ve çevre ile ilişkili bir biçimde öğretimine önem verilmiştir." (Aynı eser, s.4)

Bu hükümler de bize, ilkokulun ikinci döneminde de muhteva (öz) dersleri arasında bir ayrılma olmakla birlikte, toplu öğretimden büsbütün bir kopma olmadığını, en azından "muhteva" dersleri arasında bir paralellik bulunması gerektiğini bildirmektedir. O tarihte, ilkokulun ikinci döneminde Tarih, Coğrafya, Tabiat Bilgisi, Eşya dersleri ve Yurt Bilgisi gibi "Muhteva dersleri" vardı. Diğerk Türkçe grubu derslerle Resim-Eliş, Musiki ve Cimnastik dersleri, birer anlatım dersi olarak bu derslerden herhangi birine bağlanacaktır. O zaman ikinci dönemde uygulanan bu sisteme " Temerküz" (Merkezleştirme) sistemi denebilirdi. Dersler arasında paralelliğin korunmasını istemek sureti ile olacak ki, program, bu düzenlenişe bir ad vermekten çekinmiştir. Bu durum, programın, yalnız birinci döneminde değil; genelde "toplu öğretim" sistemine bağlı olduğunu gösterir.

1926 tarihli ilkokul programı, toplu öğretim görüşü yanında bu görüşün bir gereği olan, "öğrencinin kişisel çalışması" na, ya da iş ve "etkinlik ilkelerine" de büyük yer vermiştir. Bu da eğitimde, yöntemlerle ilgili olarak getirilen önemli bir yeniliktir. Program şöyle diyor:

"Eski programlarda 'iş esaslarına' ve öğrencinin kişisel çalışma ve etkinliklerine gereği kadar özen gösterilmemiştir. Yeni programlarda bu noktalara da özel bir önem verilmiştir. Bütün derslerin öğrenciyi 'kişisel çalışma' ya teşvik edecek bir surette öğretime, öğretimde imkan elverdiği derecede öğrencinin ' kişisel ilgileri'ni hareket noktası olarak kabule esas alınmıştır. Elişleri-Resim Derslerine, öğrencide el becerisini artıracak onlara tasarladıklarını maddi surette ifade edebilmek gücünü verecek ve özellikle diğerk dersleri canlandıracak önemli bir eğitim etkeni olmak üzere bir değer verilmiştir. Öğrencinin dersleri, mümkün oldukça, bizzat işleyerek, bizzat zihinsel etkinlikte bulunarak öğrenmesi, yeni programın en belirgin özelliğidir." (Aynı eser, s.4)

"İlgi", "iş" ve "Etkinlik" kavramları, "toplu öğretim"le birlikte, programlarımıza daha çok, 1926 programı ile girmiştir. Bunlar, aynı zamanda, bugünkü öğrenme psikolojisinin verilerine de uygundur.

1926 programında, yine toplu öğretimle ilgili olarak, şu açıklama yapılmıştır:

5- Yeni programda derslerin yalnız müfredatı sayılmakla yetinilmemiştir. Her dersin hedefleri ile öğretimde tutulacak yönlerin (istikametlerin) ana çizgileri de ayrıca gösterilmiştir. Bu suretle, programı okuyan öğretmenler, öğretimin yöneleceği yönü kolayca göstereceklerdir.

6-Yeni programların bir önemli özelliği de ders konularının (özellikle Hayat Bilgisi ve Yurt Bilgisi) yerel şartlara göre öğretimine geniş bir imkân bırakmasında görülür.

"Öğretimde daima yerel şartların ve sosyal çevrenin göz önünde bulundurulmasına ve öğretimde hareket noktalarının, mümkün olduğu kadar, çocuğun en yakın çevresinden seçilmesine, yeni programda pek çok önem verilmiştir."

Çevreye "etkin uyum"u , bir amaç olarak kabul eden bir okul, başka türlü hareket edemezdi. Çocuğa, en yakın çevre olan aile ve okuldan başlayarak, yakın çevresi olan köy, mahalle ve kasabayı bilinçli bir biçimde kavratarak, buralardaki kişi, nesne ve olaylarla "iyi ve etkili bir uyum" içinde bulunmak kendi yeti ve yeteneklerini de bunlarla ilişki kurarak geliştirmek, 1926 programının "toplu öğretim" anlayışı içinde getirdiği başka bir yenilik olmuştur.

Görüldüğü üzere, Türkiye'de toplu öğretim uygulaması resmen ilköğretim çerçevesi içinde bu şekilde başlamıştır.

Milli Eğitim Bakanlığında "Toplu öğretim" konusunun ilk ele alınması, 22 Mart 1926'da çıkan 789 sayılı "Maarif Teşkilatı Hakkında Kanun" dan sonra olmuştur. Bu kanuna göre oluşturulan "Milli Talim ve Terbiye Heyeti" ilk işlerden biri olarak, 1924 yılında toplanan 2.Heyet-i İlmiye tarafından kaleme alınan ilkokul programı'nı yeniden gözden geçirmek ihtiyacını duydu. Bu amaçla, bir çok ülkenin ilkokul programları gözden geçirilmiş; bunların en ileri olanlarından esinlenilerek, bir program taslağı hazırlanmıştır. (Baymur, a.g.e.,s.36)

Bu taslak program hazırlandıktan sonra, Millî Eğitim Müdürlüklerine, öğretmen okullarına, öğretmen derneklerine gönderildi. Her birinin görüşleri alındı. Alınan cevapların çoğunun olumlu olması üzerine, 1926-1927 öğretim yılı başında program bastırıldı.

Basılan program, denenmek üzere, o sırada birkaç ili kapsayan Maarif eminliklerine gönderildi. Her eminlik bölgesinde en az iki okulun ilk üç sınıfında uygulandı. Alınan raporların olumlu olması üzerine, 1927-1928 öğretim yılının başından itibaren, ülke ölçüünde uygulanmasına geçildi.

Yukardan beri yaptığımız açıklamalardan anlaşılmiş olacağı üzere, ilkokulların ilk döneminde uygulanan öğretim, "toplu öğretim" e çok yakın bir temerküz sistemidir. (Baymur, a.g.e.,s.37) Fakat ilkokul programlarımız buna kısaca "toplu öğretim" demiştir.

Orta Öğretimde

"Toplu Öğretim" kavramını incelerken, bunun, çocuğun özellikle düşünüş biçimiyle yakından ilgili olduğunu belirtmiştik. Buna bakarak, 11-14 yaşlarındaki çocukların okuduğu orta okullarda da toplu öğretime uygun bir öğretim yapılması sonucu çıkar. Fakat, bu konuda ülkemizde atılan adımlar süreklilik kazanamamıştır.

1931-32 öğretim yılında "orta okul" kısmının programı değiştirildi. Bu programa göre, eskiden okutulan Fizik, Kimya ve Biyoloji dersleri, Fen Bilgisi adı altında toplandı. Buna uygun ders kitapları İngilizceden Türkçe'ye çevirilerek Millî Eğitim bakanlığınca yayınlandı. Bu kitaplar, 1938'deki program değişikliğine kadar orta okullarla beş sınıflı öğretmen okullarının ilk üç sınıfında okutuldu. Bu kitaplarda, çocuğun zihinsel özelliği ile ilgili olarak, yukarda yaptığımız açıklamalara benzer açıklamalar vardır. (Fen bilgisi I,II,III 1934) 1938 yılında çıkan orta okul programında tekrar eski derslere dönülmüştür. Dönüş sebebiyle ilgili bilgilere raslanmamıştır.

Orta dereceli okullarda Türkçe grubu içine giren derslerin bir ünite içinde öğretileceğine dair Talim ve Terbiye Kurulunda alınmış bir karar vardır. Bu da bir ölçüde bir "toplu öğretim" sayılır. Kabul edilen bu esas bugüne kadar yürürlükte olmuştur. (Tebliğler Dergisi: 346)

1943 yılında çıkan "Köy Enstitüleri Programı" da, Türkçe grubu içindeki derslerin birbirleriyle ilişkili olarak öğretileceğine dair bir ilke getirmiştir. Okuma derslerinde incelenen metinler Türkçe grubu dersler içinde birer çıkış noktası hizmetini görürler ve buna bağlı olarak işlenirler. (Köy Enstitüleri Programını, 1943,s.12-13)

Çok dar anlamda kullanılan bu toplu öğretim denemelerinden sonra 1953 yılında, toplanan 5. Millî Eğitim Şurası, Köy Enstitüleri ve Öğretmen Okulları programını inceledi ve orta okul düzeyindeki ilk kısmında Tarih, Coğrafya ve Yurttaşlık Bilgisi derslerini birleştirerek "Sosyal Bilgiler" adıyla kabul etti. Bu da bir "toplu öğretim" olarak kabul edilebilir. Aynı sınıfı okutan diğer anlatım dersleri öğretmenleri aralarında işbirliği yaparak bu muhteva dersine uygun öğretim yaptıkları oranda bu bir "toplu öğretim" kimliği kazanır. Öğretmen okulları, 1975'de yüksek okul haline getirildikten sonra bu uygulamada ortadan kalkmıştır. 1992 yılında Bakanlık liselere "Fen bilgisi" dersi koymuştur. Dersin adı "toplu öğretim" i çağırıyor olsa da programı Fizik, Kimya ve Biyoloji derslerinin ikişer konularının biraraya getirilmesiyle oluşturulmuştur. Programda bunları kaynaştıracak "ünite" fikrine yer verilmemiştir.

Bununla ilgili başka bir uygulama da yüksek öğretimde yaşandı. 1946 yılında Eğitim Enstitülerinin Fizik, Kimya ve Biyoloji bölümleri "toplu dersler" adıyla bir

bölümde birleştirildi. Orta okullara "toplu dersler" öğretmeni yetiştirildi. Fakat 2-3 yıllık bir uygulamadan sonra bundanda vazgeçildi.

İLKOKULDA "TOPLU ÖĞRETİM"İ TANITMAYA VE GELİŞTİRMEYE YÖNELİK ÇALIŞMALAR

1926 yılında "ilkokulların Müfredat Programı" yayımlanıp uygulamaya geçildikten sonra, toplu öğretimi tanıtan eserlere ihtiyaç duyuldu. 1926 yılında, Humeid'in yazdığı "Dekroli usulü" adlı bir eser Leman Sadrettin (Antel) tarafından Türkçeye çevrildi. Bu kitap bizdeki "toplu öğretim" kavramına tamamen uygun değilse de, o sırada öğretmenlere toplu öğretim hakkında bir fikir verdi. Bu kitabın en yararlı taraflarından biri, kitabın önsözünü yazan Clapared'in yazısından sonra, Sadrettin Celâl (Antel)'in yazdığı 31 sayfalık ikinci bir önsözdür. Sadrettin Celâl Antel, bu yazısında, program direktiflerini de gözönünde bulundurarak, öğretmenlerimizi bu sisteme karşı bilgilendirmeye çalışmıştır. O, bu sistemin önemini ve değerini şöyle belirtiyordu:

"Uzun yüzyıllar, okulda bilimin merkezini öğretmen teşkil ediyordu. Öğrenci, öğretmenin belirli bir programa göre, belirli bir yöntemle öğrettiği bilgiyi, yalnızca almak ve akıllarında tutmak zorunda idi. Bilginin çeşidi ve derecesinin; çocuğun her yaştaki düşünsel seviye ve algılamasına, istek ve ihtiyaçlarına uygun olup olmadığı, onların dikkat ve ilgilerini çekip çekmediği sorunuyla hiç meşgul olunmazdı.

Aynı zamanda çeşitli mizaçta ve ruhsal tipteki çocukların bireysel ayrılıkları da hiç göz önünde bulundurulmazdı. İstenilirdi ki, çeşitli çocuklar, aynı bilgileri, aynı zaman içinde, aynı kolaylıkla öğrensinler ve akıllarında tutsunlar. Düşünmezlerdi ki, yapılan bu zihinsel düzeyleri birleştirme" (tesviye-i fikriye ameliyesi) sonucu, ne kadar kişisel istidat e yetenekler varsa gelişme imkanı bulmadan mahvoluyor...

Bu telakki ve anlayış sonucu, sınıfın birincisi ve dümencisi gibi o kadar anlamsız ve gerçeğe uymayan sınıflandırma ortaya çıkmıştır ki, sınıf birincileri genel yanlış kanaatin aksine olarak çok kez, sınıfın en çalışkan ve dâhi, en yetenekli insanları olmadığı gibi, en yeteneksiz ve en kötü çocukları da değildir. Gelişme için ufak bir teşvik bekleyen, kişisel yetenekleri ve ilgileri, caniyane bir surette ihmal eden gerici bir eğitimin kurbanı olan bu zavallılar, bazen gerçek hayat okulunda, olayların içinde, kendi kendilerine eğitime imkânını bulur ve gerçekleştirebildikleri kişisel gelişimlerini ağlayabiliyorlar.(Humeide M., a.g.e. rinden Sadrettin Celâl, s.3-5)

Sadrettin Celâl Antel, daha sonra, sorunu şu şekilde ortaya koyuyor:

"Etkin (aktif) okul, iş okulu denilen okullar, hep esas olarak, bu anlayış ve yöntemi kabul eden, çocuğu işleterek öğreten okullardır.

Bu anlayış, bu eğitim yöntemi, yalnız başına, bir eğitimcinin kafasından yahut bir pdagoji laboratuvarından çıkmış değildir. Avrupa ve Amerika ülkelerinde özellikle son 50 yıldan beri psikologların, eğitimcilerin ve sosyologların uzun

yıllardan beri yaptıkları incelemelerin, araştırmaların deneylerin, girişimlerin yüksek bir bileşkesidir. (Aynı eser, s.9-10)

İtiraf etmek zorunluğu vardır ki, bu yöntemi özel şartları bulunan (yüksek ailelere mensup çocuklar, az mevcutlu sınıflar, zengir araç ve gerece sahip) okullarda değil bütün okullarda uygulanabilecek bir şekle sokan, daha doğrusu, etkin öğretim yönteminin tekniğini yapan ve bunu öğreten Dr. Decroly olmuştur." (Aynı eser, s.10)

Kitapta birtakım uygulamalar vardır. Örnek:

"Soğuğa karşı korunma" konusu şöyle başlıyor:

"Gözlem:

Bilgi: Hayvanlar, kendilerini nasıl korurlar? Biz onları nasıl koruruz? Onlar bizi nasıl korur?" (Aynı eser, s.71)

Sonra, "neden" (sebeup) aramaya girişiliyor: "Neden soğuğa dayanamıyoruz? Niçin hayvanlar kışın ortadan kayboluyorlar? Niçin okulların ön tarafı, arka tarafından daha sıcaktır? (Aynı eser, s.72) Daha sonra da sözle ifade , katılma: Mekânda katılma, zamanda katılma, resim, ahlak ve sağlık, cimnastik, müzik, somut ifade, okuma yazma, yazı vb. (Aynı eser., s.93)

"Toplu Öğretim"i Tanıtacak ve Uygulayacak Eleman Yetiştirme

Toplu öğretim, bir sistem olarak ilkokula girince, bu konuda eleman yetiştirme ihtiyacı da doğdu. Bu amaçla, Avrupa ülkelerine e özellikle Avusturya'ya öğrenim için öğretmenler gönderildi. Avusturya'ya giden A.Fuat Baymur, M.Rauf İnan, Fevzi Selen ve Muvaffak Uyanık, Viyana Pedagoji Enstitüsüne devam ederek, toplu öğretimle ilgili bilgi ve görgülerini artırdılar. Bu öğretmenler yurda dönünce, öğretmen yetiştiren okullarda ve ilköğretim teşkilatında görev aldılar. Bu sırada öğretmenlere gerekli olan rehberleği yaparken, bir taraftanda "toplu öğretim"i ve uygulamalarını tanıtıcı eserler yazdılar. Eğitim tarihimizde bunlar, "Viyanacılar" diye anılır. Bu eğitimciler, 1932'den itibaren eserlerini vermeye başladılar.

Bu sırada Viyana'ya ve diğer Avrupa kentlerine öğrenim için ya da bilgi, görgü ve deneyimlerini artırmak için giden başka öğretmenler de olduğu anlaşılıyor. Bunlardan biri Kemal kaya'dır. O da Frankfurt Yükek Öğretmen Okulunu bitirmiş ve yurda dönünce toplu öğretimle ilgili eserler çevirmiş ve yayımlamıştır.

1931 yılında M.Aziz'in, İstanbul'da Kanaat Kitaphanesi tarafından "Toplu Tedrisin Esasları" adıyla bir kitabı vardır. Kitabın önsözü 1931 yılında Viyana'da yazılmıştır. Buradan, bu kitabın yazarının da, o sırada Viyana'ya gidenlerden olduğu anlaşılıyor. Kitabını yazarken Almanca ve Fransızca kaynaklardan yararlanmışır. Bunlar, kitabın dipnotlarında görölüyor. Yurda dönünce hangi görevlerde bulunduğunu henüz öğrenemediğimiz bu eğitimci yazar, bildiğimiz kadarıyla, "toplu

öğretim" konusunu, Türkiye'de kuramsal düzeyde bilimsel olarak açıklayan ilk eğitimci olmuştur. Kitabın önsözünde bu kitabı uygulamaya yönelik iki kitabın daha izleyeceğini yazmışsa da, bu kitapların yayımlanıp yayımlanmadığını bilmiyoruz. Fuat Gündüzalp'ın yazdığı "Öğretmen Meslek Kitapları Kılavuzu" adlı kitapta, bu birinci kitap tanıtılıyor; fakat, diğer kitapları tanıtılmıyor. Tanıtma yazısında M.Aziz isminin yanına parantez içinde "Aksülek" yazısı yazılmıştır. Buradan, kitabın yazarının sonradan soyadını "Aksülek" olarak aldığı anlaşılıyor.

Bu kitabın ilk 78 sayfası, "toplu öğretim" ile uzaktan ve yakından ilgili pedagojik bilgilere ayrılmış, kalan 25 sayfasında da toplu öğretimin niteliği açıklanmıştır. Burada biz de yukardaki açıklamalarımızda bu kitaptaki bilgilerden yararlandık, alıntılar yaptık.

Toplu öğretim, ilkokullarımızda, 1927-28 öğretim yılından başlayarak bütün ülkede uygulanınca, öğretmenlerin ihtiyaçlarını karşılamak üzere, özel teşebbüs tarafından küçük boyutta birkaç kitap yayımlanmıştır. Bunların büyük bir kısmı Dr. Decroly'den ya da ona yakın olanlar tarafından yazılmıştır. Bir tarihçe söz konusu olduğu için, ilk yayımlanan bu kitapların adlarını ve yayın tarihlerini sunuyoruz:

Decroly Usulü. Humaide-Leman Sadrettin (Antel), 1926

Decroly Usulünün Tatbikatı. Gerard Boon-M.Baha (Arıkan), 1929

Tedrisatta Toplulaştırma İş. Decroly-KbKami (Duru), 1929

Yeni Mektep, Yeni Program, Yeni Tedris Usulü . G.Boon ve Decroly - M., Baha (Arıkan) 1929

Decroly'nin Ders Oyunları Rehberi. Decroly ve Monchape-M.Baha (Arıkan), 1931

Toplu Tedrisin Esasları. M.Aziz (Aksülek), 1931

İlk 3-4 yıl içinde çıkan bu kitaplardan sonra, toplu öğretimle ilgili oldukça net bir görüşe ulaşıldı; fakat, uygulama örnekleri henüz ortaya çıkmamıştı. Bunu da 1932 yılında yayımlanan "Toplu Tedrisin Nazariyat ve Tatbikatı" adlı kitabı ile A.Fuat (Baymur) yapmıştır. Viyana dönüşü 1931 yılında Ankara Orta Öğretmen Okulu ilk kısım öğretim yöntemi öğretmeni, sonra İstanbul Öğretmen okulu ve 1933 yılından itibaren de Gazi Eğitim Enstitüsü öğretmeni olan A.Fuat Baymur, daha sonraları, yine toplu öğretimle ilgili olarak "Hayat Bilgisi Öğretimi" ve "Hayat Bilgisi Dersleri" adlı kitaplarını yayımladı. Bu kitaplar, toplu öğretimin ve Hayat Bilgisi derslerinin bugüne kadarki öğretiminin çerçevesini çizmiştir. Daha sonra yayımlanan kitaplar, genelde, hep bu çerçeve içinde kalmıştır.

A. Fuat Baymur'un 1932'de yayımlanan "Toplu Tedrisin Nazariyatı ve Tatbikatı" adlı kitabı da, toplu öğretimi, programda yazılı olandan biraz daha ayrıntılı bir biçimde açıkladı. (Programda 2,5; bu kitapta 6 sayfa) Yazar, bu kitabında bizde uygulanan toplu öğretimin gerçek bir toplu öğretim olmadığını belirtmekte ve şöyle demektedir: "Esasen, resmi kişilerin sözlerine göre, bugünkü şekli bir geçiş evresi olarak kabul etmek gerekir. Öğretmenlerimizin irfan seviyeleri ve hazırlanış tarzları

daha elverişli bir durum gösterdiği zaman, doğaldır ki, diğer şekle (gerçek toplu öğretime) geçilecektir. (Baymur, A. Fuat. Toplu Tedrisin Nazariyat ve Tatbikatı, 1932, s. 74-80) Yazar, bu kitabında toplu öğretim için çevre incelemelerinin şart olduğunu çevresel programlar yapmak gerektiğini, gerçeklerden ayrılmanın uygun olmayacağını vurgulamaktadır. Kitabının son kısmında Ankara'da 1931-32 öğretim yılında uygulama okulunda yaptığı uygulamadan örnekler vermiştir.

Yine aynı yılda Balıkesir Öğretmen Okulu öğretmen yöntemi dersi öğretmeni A.Fuat Gündüzalp'ın "İlk Toplu Tedrisin Temeli Olmak İtibariyle Hayat Bilgisi" adlı bir çeviri kitabı yayımlandı. Kitabın yazarı, Almanya'da bir ilkokul öğretmenidir. Adı Hans Bruke'dir. Almanya'daki bir uygulamayı gösteren bu kitap da bizde "toplular öğretim" bilincin gelişmesinde etkili olmuştur.

Bu ilk yayımlardan sonra, çoğu çeviri olan, başka kitaplar da yayımlandı. Bunlar şunlardır:

Decroly'nin Terbiye Usulleri. Ahmet Hikmet (Türk), 1932

Birinci Sınıfta Çocuğa Göre Mektep.M.Rauf (inan), 1932.

Decroly Usulünde Dersleri Toplulaştırma. F.D. Moor-M.Rahmi (Balaban), 1933

Toplu Tedris ve Kompleks Sistem. H.A. Aytuna, 1936

Hayat bilgisi Öğretimi. A. Fuat baymur, 1937

Toplu Tedris. İ. Hakkı Baltacıoğlu, 1938

Decroly Usulü. H. A. Aytuna, 1938.

Hayat bilgisi Dersleri. A.Fuat Baymur, 1946.

Uygulanmış Hayat Bilgisi ve Öğretim Yolları. Ferit Çamoğlu, 1948.

Öğretimde Çevre, Aktüalite, Bütünlük. Refik Durlu, 1956.

Faal Metoda Göre Hayat Bilgisi. (3. Cilt) H. Ahmet Aytuna, 1952

Bunların içinde toplu öğretimin çevresel özelliklere göre uygulanışını en somut biçimde gösteren Refik Durlu'nun "Öğretimde Çevre, Aktüalite ve Bütünlük" kitabıdır. 1959'da M.Eğitim Bakanlığının öğretmen kitapları dizisinde yayımlanmıştır.

Yayımlanan bu kitapları gözden geçirdikten sonra şu sonuca varabiliriz: Toplu öğretim konusundaki bilimsel görüşler ülkemizde gereği gibi anlaşılmuş ve açıklığa kavuşmuş değildir. Bu böyle olunca, bunun uygulanması da tam yeterli olarak kabul edilemez. Bunun için, programlardaki değişikliklerden çok, öğretmenin kafasında bir değişikliğe ihtiyaç vardır. Bunu, biraz ilerde daha iyi açıklayacağız.

Toplu öğretimin dayanağı olan çocuk algısı ve çocuk düşüncesinin özellikleri, ünlü çocuk psikoloğu Jean Piaget tarafından açıklandığı ve bu bizde en az 1926'dan beri bilindiği halde, bu görüşlerle Hayat Bilgisi dersi arasındaki ilişki, yazarlarımızca gerektiği kadar işlenmemiş, çok kısa temaslara geçiştirilmiştir. Toplu öğretimi uygulayacak öğretmenin, bunun önce bilincine varması ve daha sonra da uygulama ile ilgili davranışlarında bunu sergilemesi gerekir. (Jean Piaget'nin görüşleri, önce 1929 yılında Talim ve Terbiye Kurulunca yayımlanan "Terbiye" dergisinde Mustafa Şekip (Tunç) tarafından özetlenmiş ve daha sonra da "Çocukta Dil ve Düşünce" ile "çocukta Hüküm ve Muhakeme" adlı eserleri, Sabri Esat Siyavuşgil tarafından 1938 ve 1939 yıllarında Türkçeye çevrilerek yayımlanmıştır.)

Çocuk düşüncesinin özellikleriyle "Toplu Öğretim" ve özellikle Hayat Bilgisi dersi arasındaki yukarıda kısaca değindiğimiz ilişki, 1988 ve 1989 yıllarında, bir tartışma dolayısıyla, Cavit Binbaşoğlu tarafından açıklanmıştır. (Bakılabilir: Binbaşoğlu, Cavit. Öğretmen Dünyası. Yıl: 9, Sayı: 107, 109, 112, 113)

1936 Programında Toplu Öğretim

1936 yılında "İlkokul Programı" yeniden düzenlenerek yayımlandı. Bu sırada programın metninde epeyce değişiklik yapıldı; fakat, toplu öğretim anlayışında bir değişiklik olmadı. Bu programın "İlkokulun Eğitimi ve Öğretim Prensipleri" kısmının 14. maddesinde toplu öğretimle ilgili olarak bir sayfalık bir yazı vardır. Bunlar da bir açıklamadan çok, bir direktif niteliğindedir: "İlkokulun ilk üç sınıfını teşkil eden birinci dönemde toplu öğretim esasına uyulacaktır. Bu esasa göre, bu dönemde bütün dersler Hayat Bilgisi konuları etrafında verilecektir... İlk döneme devam eden çocuklar, çevrelerinde rastladıkları olayların çeşitli bilimleri ait olan cep-helerini ayrı ayrı sınıflandırarak, görüp çözümleyecek bir çağda bulunmadıklarından, bu olayları toplu olarak incelerler. İkinci dönemde bilimleri ayrı ayrı görmeye başlarlar."

Görülüyor ki, bu direktife niçin gerek olduğu öğretmene iyice açıklanmış değildir. Sadece "çözümleyecek bir çağda bulunmadıklarından" diyerek bunun nedeni geçiştirilmiştir. Sonra, "toplu olarak incelerler" sözü de yeterince açık değildir.

Oysa, 1926 programı bundan daha açıktı. "Öğretmenler, artık bunu öğrenmişlerdir" diye düşünülmüş olabilir. Öyle de olsa, programın rehberlik özelliği gözden uzak tutulmamalıydı. Bundan başka, 1926 programında bulunan esnekliğe bu programda rastlanmamaktadır. Bu programda, ikinci dönemdeki derslerin bilimlere göre ayrı ayrı öğretileceği kesin hükme bağlanmıştır. Oysa, 1926 programında, bu dönemde de "mümkün oldukça toplu öğretime yakın" bir yöntem izleneceği vurgulanmıştı.

1936 Programında Yer Alan "Toplu Öğretim" Uygulamasına Yapılan Bir Elestiri

1936 programı yayımlandıktan sonra, eğitimci Prof. İsmail Hakkı Baltacıoğlu,

programı eleştirmiş ve eleştirilerinin "Toplu Öğretim"e ilişkin olanlarının özü şunlardır:

1. "Derslerin Hayat Bilgisi etrafında toplanması doğrudur. Ancak, bu mihver etrafında toplanma, çok değişik şekillerde olabilir: Yığıntı, billurlanmış, organlaşma." (Baltacıoğlu, 1938, s. 68)

Bu eleştiride fazla açıklık yok. Yalnız "ince" ve "nazik" olarak nitelediği bu noktaya dikkati çekmekle yetinmiştir.

2. Öğretimin sırrı, bilginin toplu verilmesinde değil, öğrencinin yaratıcı bir iş görmesi vesilesiyle verilmesindedir... Önemli olan, konuların ilginç olmasıdır." (A.Ş. e. s. 69)

Baltacıoğlu, uygulanan sistemin gerçek toplu öğretim olmadığını söyleyerek, "toplu öğretim" ile "dağınık öğretim" den hangisinin daha kolay ve daha iyi öğreteceğini soruyor ve ikinci maddedeki cevabı veriyor. Oysa, programda, "bilginin toplu verilmesi" diye bir madde yok; toptan kavramaya uygun olarak, çevre konularına "toptan bir yaklaşım" var. Eleştirilerinde kendisi bir "havuz yapma" örneği veriyor. Bu örnekte, yapılmış olan bir havuza ait bilgilerin hiçbir anlam ve değeri olmayacağını söylüyor. Ona göre, önemli olan, o havuzun yapılmasını sağlayacak bedensel ve zihinsel katılımdır. Bu ise, adı söylenmemekle birlikte, bir "proje yöntemi"dir. Proje yöntemi de "ünite yöntemleri"nden biridir. "Yaratıcılık" ile ilgili eleştirisine gelince, çevredeki nesne ve olaylarla ilgili gerçekler arasındaki ilişkileri kavramak, bu ilişkileri çeşitli anlatım vasıtaları ile anlatmak, bir "yaratıcılık" değil midir? Bunların, değerli eğitimcimiz tarafından gözardı edilmemesi gerekirdi. Bununla birlikte, bu eleştirilerin, daha sonraki programda, ilgili maddenin biraz daha açık yazılmasına vesile olduğu söylenebilir. (Aşağıda belirtildiği üzere, bu ifade programının 20. sayfasında yer almıştır.)

Baltacıoğlu'nun kastettiği öğretim sistemi olan "proje yöntemi", kuşkusuz, programı hazırlayanlarca da bilinmekte idi. Fakat, bunun bir ülke ölçüsünde uygulanmasının yaratacağı problemler dikkate alındığı için olacak ki, proje sistemi yerine, toplu öğretim sistemi seçilmiştir. (O tarihlerde, önce Talim ve Terbiye Kurulu üyesi, sonra başkanı olan İhsan Sungu'nun Terbiye mecmuasının 3. sayısında "Proje Usulü" adlı bir yazısı var. 1927) O da bu yazısında, "toplu öğretim yöntemi"nin "proje yöntemi" gibi belli bir amaca yönelik bir dizi etkinlik olarak uygulanmasını istiyor.

1948 Tarihli ilkokul Programında "Toplu Öğretim"

1936 programındaki "toplu öğretim" ile ilgili 14. maddede yapılan eleştiriler sonucu olacak ki, esasta aynı kalmakla birlikte, biraz daha açıklığa kavuşturulmuştur. 1948 programında bu madde şu şekli almıştır:

"17. ilkokulun ilk üç sınıfını teşkil eden birinci döneminde toplu öğretim esasına uyulacaktır. Bu esasa göre, bu dönemde bütün dersler, Hayat Bilgisi etrafında organik bir bütün teşkil eder. Bu sınıflara devam eden çocuklar, çevrelerinde

karşılaştıkları eşya ve olayları, bilim dallarına göre sınıflandırılmış bir halde kavrayamazlar. Bunları, **aralarındaki tabii ilişkileriyle** birlikte, toplu olarak inceleyebilirler." (1948 programı, s. 20)

Burada, toplu öğretim ilkesinin açıklanmasına, "organik bir bütün" ve "aralarındaki tabii ilişkileriyle birlikte" ibareleri girmiş, konuya biraz daha açıklık getirilmiştir. Bu, Baltacıoğlu'nun sorusuna bir cevap niteliğindedir. Fakat, bu da toplu öğretimi gerekli kılan etkenlerin kavranmasına yeterli değildir. Bundan, ancak konuyu bilen kimseler bir şeyler anlar. Kısaca, bunun anlaşılması, pedagojik bir kültürü gerektirir. Öte yandan, "toplu olarak inceleyebilirler" sözü, pedagojik anlamda kullanıldığı halde; herhangi bir okur tarafından, gerçek sözcük anlamlarına bakarak," çocukların topluca bir konuyu incelemeleri" anlamında da anlaşılabilir. Yani, bireysel öğretimin karşıtı olan "grup çalışması" şeklinde. Nitekim, 2-3 yıllık öğretmenlik deneyimi ile Pedagoji bölümüne giren öğrencilerde bile, "toplu öğretim" i bu biçimde anlayanlara rastlanmıştır. Bununla birlikte, Millî Eğitim Bakanlığı'nın bir eleştiriyi, hem de aynı sözcükleri kullanarak, dikkate alması övgü ile karşılanacak örnek bir olaydır.

1965 Tarihli İlkokul Program Taslağında "Toplu Öğretim"

1961 yılında çıkan İlköğretim Kanunu'ndan sonra, İlkokul programı'nda değişiklik yapılması ihtiyacı doğdu. Aslında, bu ihtiyaç, çok partili hayata geçtikten ve 1950'li yıllarda öğretmen yetiştiren okullarda uygulanan programların değiştirilmesinden sonra da doğmuştu. Okullar, çocuk ve gençleri, demokratik yaşamaya hazırlayan bir kuruluş olarak derslerde ve ders dışı etkinliklerde "demokratik eğitim" ilkeleri uygulamak zorunda idi. Ayrıca, yine bu zamanlarda, öğretmen yetiştiren okullara giren Eğitim Psikolojisi, eğitime yeni görüşler getirmişti. Eski formalist eğitim, yerini işlevsel bir eğitime bırakacaktı. Bundan başka, tek öğretmenli ve beş sınıflı okulların öğretimi "birleştirilmiş sınıflar" sorununu ortaya çıkarmıştır. Bu gerekçelerle yeni bir ilkokul Programı Taslağı hazırlandı. (İlkokul Program Taslağı, 1965, s. 1-5.

Bu program taslağında amaçlara ve ilkeler yeniden düzenlenmiş olmakla birlikte, "toplu öğretim" sisteminde bir değişiklik yapılmamıştır. Eskiden "İlkokulların Eğitim ve Öğretim İlkeleri" arasında yer alan "toplu öğretim" ilkesi, buradan alınarak Hayat Bilgisi dersiyle ilgili değil, okulun bütün eğitim ve öğretimiyle ilgili idi. Bu hata, 1968 programında düzeltilmiştir.

Bu program taslağına, yeni olarak şu ilkeler girmiştir:

1. Eğitimde demokrasi ilkesini yaparak ve yaşayarak okulda uygulamak. Bu ilke, 1948 programında da vardı. Fakat, burada, daha belirgin bir biçimde ele alınmış ve okulun hem ders içi ve hem de ders dışı etkinliklerinde buna yer verilmesi gerektiği vurgulanmıştır.

2. Okulu bir toplumsal değişme ve kalkındırma merkezi haline getirmek. Bu,

1940'larda başlayan köy kalkınması hareketinin bir uzantısıdır. Bütün toplumun kalkınmasında okula düşen ödev ve sorumluluklarla ilgilidir.

3. Derslerde ve diğer okul çalışmalarında öğretmen rehberliğine önem vermek. Bu, öğretimde anlatma, eğitimde çocuğu baskı altına alarak eğitime gibi geleneksel eğitimi ve öğretim yöntemlerinde bir değişikliği ifade eden bir ilkedir. Bu ilke, 1965 program taslağı ile ilkokullarımıza girmiştir.

4. Özel eğitime muhtaç çocukların eğitimi için hazırlanan programa ek olarak, bu çocukların normal çocuklarla bir arada yetiştirilmelerine önem vermek. Bu ilke de, eğitimimize 1965 program taslağı ile, ilk kez gelmiştir. Artık, bundan sonra, özel eğitime muhtaç çocuklar, diğerleriyle bir arada eğitim ve öğretim görebileceklerdi. (Aynı eser s. 19-24)

Bu yeni ilkeler, o sırada, içine yeni girdiğimiz demokratik yaşamın bir gereği olduğu kadar, öğrenci ile öğrenci, öğrenci ile öğretmen, öğretmen ile diğer öğretmen ve yöneticiler arasındaki etkileşimin daha iyi sağlanmasına yardım etmiştir. Okulu, "toplumsal değişme" ve "kalkındırma merkezi" kabul eden bir görüşün doğal gereğidir. Bu açıdan, 1965 tarihli ilkokul Program Taslağı, eğitim sistemimize ileri bir anlayış getirmiştir. 1940'ta Köy Enstitüleriyle başlayan ve onun programında görülen bu "ilerlemecilik" (progressivizm) anlayışı, bu programla doruğuna çıkmıştır. (Binbaşıoğlu, Cavit. "Köy Enstitülerinde Öğretim Programları", Öğretmen Dünyası. Yıl: 11, Sayı: 124, s. 27-32.)

1965 tarihli program taslağında, Hayat Bilgisi dersi, "Çevre İncelemeleri" adını almıştı. İlginçtir ki, bununla ilgili olarak yapılan açıklamalarda "Toplu Öğretim" terimine raslanmamakta; fakat, açıklamalar toplu öğretime uygun olarak yapılmaktadır. Hattâ, toplu öğretim konusunda daha ileri bir görüşü benimsemiştir. İkinci dönemdeki Tarih, Coğrafya ve Yurttaşlık Bilgisi derslerini "Toplu ve Ülke İncelemeleri" adıyla birleştirmiş ve konularını da üniteleştirmiştir. Böylece, bu program taslağı, "toplulu öğretim" bakımından, bir adım daha ileri atarak, bütün ilkokul sınıflarını kapsamı içine almıştır. (Aynı eser, s. 26)

Toplu öğretim bakımından 1965 tarihli ilkokul Program Taslağı'nın başka bir özelliği de, ünitelerde yalnızca "hayat safhaları"nın gösterilmesi, "hayat levhaları"nın, çevreye ve ihtiyaca göre, öğretmen ve öğrencilerin plânlamalarına bırakılmasıdır. Ayrıca, belirgin gün ve haftaların tesbiti işi de öğretmenlere bırakılmıştır.

Pedagojik açıdan son derece yararlı olan bu durum, program taslağının uygulanması sırasında ortaya çıkan güçlükler dolayısıyla, sonradan bundan vazgeçilmiş ve 1968 programında yeniden konmuştur.

1968 Programında "Toplu Öğretim" ve Son Durum

1968 tarihli ilkokul Programı, 1965 Program Taslağı'nın 14 ilimizdeki pek çok

okulda uygulandıktan sonra, yeniden düzenlenmesi sonucu meydana gelmiştir. Bu programda, "Eğitim ve Öğretim İlkeleri" nin 23. sü olarak "İlkokulun bütün sınıflarında toplu öğretim esastır" ilkesi yeniden yer almıştır. (İlkokul Programı, 1968, s. 16) Burada şu açıklama yapılmıştır: "Şimdiye kadar yalnız birinci devrede Hayat Bilgisi etrafında toplulaştırılan derslerin, ikinci devrede de Sosyal Bilgiler, Fen ve Tabiat Bilgileri etrafında toplulaştırılması zorunlu görülmüştür. Bu esasa göre, ifade dersleri, mihver dersler etrafında organik bir bütün teşkil etmeli, öğrenci, çevresinde karşılaştığı varlıkları ve olayları, aralarındaki ta'vî ilişkileriyle birlikte toplu olarak inceleyebilmelidir."

Böylece, 1963 programında, birinci dönemde yapılmakta olan toplu öğretim, ikinci döneme de kaydırılmıştır. Bu durum, bugün de devam etmektedir.

1968 programında üniteler ayrıntılı olarak belirtilmiş olmakla birlikte, "konuların seçimi ve öğretim ünitelerinin düzenlenmesinde; ilkokul öğrencilerinin ilgi ve ihtiyaçlarının karşılanması, bireysel istidat ve yeteneklerin geliştirilmesi, onların etkinliğe yöneltilmesi ve eğitim amaçlarına uygun davranışların meydana getirilmesi esas kabul edilmiştir." (İlkokul Programı, 1968, s. 19)

İlkokul Programı, genelde, bir "çerçeve program" niteliğindedir. Programdaki üniteler, yurt ölçüsü dikkate alınarak hazırlanmıştır. Bunu çevrenin ve öğrencilerin ihtiyaçlarına göre geliştirmek mümkündür. Bu bakımdan, çevresel özelliklere uygun yeni üniteler düzenlenebileceği de programda belirtilmiştir. (Aynı eser, s. 19) Bu da büyük bir yeniliktir.

İlkokul Programı, bu konuda daha ileri bir adım olarak, "İkinci dönemde öğretmen, uygun bulduğu taktirde, iki mihver etrafında toplanmış olan üniteleri, sıraya koyarak, tek mihver haline getirebilir. Bu durumda, örneğin Sosyal Bilgilerden bir ünite alınıp sonuçlandırıldıktan sonra, Fen ve Tabiat bilgilerinden bir ünite alınır. Ancak, ay sonlarında bu derslerin haftalık süreler toplamı, ders sürelerini gösterir çizelgelere göre hesaplanarak, her derse ayrılan zamanın oders için kullanılmasına çalışılır." (Aynı eser, s. 19) (Programın daha sonraki basımlarında buradaki "Tabiat Bilgisi" sözcüğü kaldırıldı; sadece "Fen Bilgisi" olarak kaldı. (İlkokul Programı, 1988, s. 42)

Bu suretle, ilkokulda "toplu öğretim" sisteminin daha özgürce uygulanması, 1968 programı ile mümkün oldu. Bu durum, 1948 Programının 21. sayfasında yer alan "ilkokul ikinci döneminde mümkün oldukça ünite öğretimi" uygulanabileceği hakkındaki hükümden yararlanarak, dersler arasında yer değiştirmesi yapılabileceği bazı eğitimciler tarafından önerilmişti. (Binbaşioğlu, Cavit Aktif Uygulamalı Öğretim Rehberi.957, s. 41)

1968 programında yalnız "toplu öğretim" sistemi benimsenmekle kalmamış, aynı zamanda, 1926 programında olduğu gibi, öğretim yöntemlerinde de ileriye yönelik değişiklikler olmuştur. Daha önceki programlarda yer alan yöntemlerin yanına "küme çalışması", "seviye grupları", "proje yöntemi" ve "problem çözme yöntemi" gibi yeni yöntemler eklenmiştir.

Ünite ve anlatım derslerinin işlenişinde "bireysel çalışma" ve "seviye grupları" gibi çalışma şekillerine yer verilmesi de tavsiye edilmiştir. Bu yöntem ve çalışma şekilleri ile "toplu öğretim" sistemi, ilkokullarımızda daha etkili bir hale getirilmiştir. Ayrıca, öğrencilerin kendi kendilerine ve grupla çalışarak resim, şema, tablo ve belli bir eser meydana getirmeleri imkân verilmiştir: Ünite raporları ve bir bahçenin düzenlenmesi gibi.

TOPLU ÖĞRETİMİN GEREĞİ GİBİ UYGULANMASINA ENGEL OLAN ETKENLER

Ülkemizde uygulanan toplu öğretimin gereği gibi uygulandığını söylemek mümkün değildir. Belki şeklen uygulanıyordur; ama, bunun davranış halindeki sonuçlarını somut olarak pek görmüyoruz.

Bununla ilgili olarak şu etkenleri sayabiliriz:

1. Öğretmenlerin "toplu öğretim" in niteliğini tam olarak bilmemeleri ve gereğine tam olarak inanmamaları: Toplu öğretim, onu uygulayacak kimsenin pedagojik görüşüne sıkı sıkıya bağlıdır. Bunun için ilk programlarda toplu öğretimin açıklanmasına daha çok yer verilmişti. Son programlarda öğretmenlerin okuldan yetiştirilirken, bunu öğrendikleri varsayımından hareketle olacak ki, bundan vazgeçilmiştir. Bu nedenle, ünitenin ne olduğu, toplu öğretimin nasıl uygulanacağı, öğretmen adaylarına okulda iken hem iyice öğretilmiş olmasına, hem de programlarda açık ve seçik olarak açıklanmasına ihtiyaç vardır. Bu konu ile ilgili toplantılarda yapılan konuşmalarda "toplu öğretim" ve onun uygulamasının, herkes tarafından başka türlü algılandığı bilinmektedir. Nitekim, 1949 yılında toplanan 4. Millî Eğitim Şûrası'nda İlkokul Programı ile ilgili rapor incelenirken, genel kurulda söz alan eğitimci Vedide Baha Pars, yapılan konuşmalara bakarak şu kısa, fakat özlü eleştiriyi yapmıştır:

"Anladığıma göre, 'ünite'yi bahis karşılığı olarak kullanıyoruz. Ünite ile bahis arasında açık farklar vardır. Bahis, mantıkî bir sınıflandırmadan ibarettir. Bilgiler, mantığın süzgecinden geçirilerek, bilimsel dediğimiz sınıflandırmaya tâbi tutulmuşlardır. Oysa, çocuk psikolojisi, bize çocuğun kafasının olgun insanınkinden başka türlü işlediğini göstermektedir. Bilgilerin mantıkî değil; fakat, psikolojik bir sınıflandırmaya tâbi tutularak organize edilmesine 'ünite' diyoruz.

Ünitenin en belirgin özellikleri, bütünlüğü, bireylerini (öğelerini) kapsaması, hayatî ve pratik bir değeri oluşudur.

Programı yapan ya da uygulayanda bu anlayış yoksa, bahislerin adına 'ünite' demekle hiçbir şey yapmış olmayız; tıpkı eskisi gibi, çocuklarımıza bilgi yükletmek hastalığından kendimize kurtaramayız." (Dördüncü Millî Eğitim Şûrası, 1949, s. 251)

Bu eleştiri, hem programı yapanlara, hem de onu uygulayanlara yöneliktir. İyi bir toplu öğretim için "ünite" yi iyi anlamak ve onu iyi uygulamak gerektir. Değişiklik, programdan çok, öğretmenin kafasında olmalıdır.

2. Gezi, gözlem ve inceleme imkânlarının kısıtlı oluşu: Bugün özellikle, büyük

kentlerde gezi, gözlem ve incelemeyi sınıfça yapmak imkânları oldukça kısıtlıdır. Trafik sorunları buna engel teşkil etmektedir. Öğretimde, hele ilkökul birinci dönem öğretiminde, hiçbir yöntem, gözlem ve incelemenin yerini tutamayacağından, iyi bir plânlama yaparak, gezi yapma imkânları araştırılmalıdır. Bu yapılamazsa, çocuklara, tatil günlerinde yapılmak üzere, gözlem ve inceleme ödevleri verilmelidir. Bu zamanda, çocuk, anne ve babasıyla istenen yere gider ve incelemelerini yapar. Sonra, bunlar, sınıfta değerlendirilir.

3. Kitap ve dergi gibi basılı eğitim araçlarına gereğinden fazla yer verme eğiliminin var oluşu: Kitap değerli olmakla birlikte, hele ilk eğitimde gereğinden fazla yer vermemek gerekir. Çünkü, basılı eğitim araçlarına gereğinden fazla yer vermek, çocuğun gerçeklerle temasını engelleyici bir etki yapar. Bunun için ilkökulda, özellikle ilkökulun ilk üç sınıfında, çocuğun daha çok fiziksel çevreyi incelemesine büyük yer ve önem vermek gerekir. Bu bakımdan, Hayat Bilgisi derslerinde okunacak kitap, doğanın kitabıdır.

4. Öğrencilerin bir üst öğrenime giriş sınavlarında sadece bilgiye yer verilmesi ve bunun için de sadece test yönteminin uygulanması: Kolejlere giriş sınavlarının bu özellikleri taşıması, öğretmenleri ünite öğretiminden "ayrı konu" öğretimine yöneltmektedir. Çünkü, sınavlarda sadece bilgi arandığı için, eğitim amaçları arasında yer alan diğer beceri, tutum ve davranışlar, genellikle ihmal edilmekte ve bunları sağlayan "toplu öğretime" gereği gibi yer verilmemektedir. Bunun yerine, sınavlarda bilgi ile birlikte, çocuğun kazandığı zihin ve el çalışmalarına yönelik beceriler, tutum ve davranışlar ölçülse, özellikle, belli bir ünite ile ilgili çeşitli ilişkileri ortaya koyucu testler geliştirilebilse, toplu öğretim uygulamaları okullarda daha çok önem kazanır; Öğretmenleri buna yönlendirir.

SONUÇ

İlkökul Programı yeniden düzenlenirken, "toplu öğreti" in daha iyi açıklanmasına imkân verecek eklemeler yapılmalıdır. Bu yapılmazsa, program istese bile, "toplu öğretim" bilgi ağırlıklı bir sisteme dönüşebilir. Bundan da öğrenciler zarar görür. Sözlerimiz yanlış anlaşılmalıdır. Biz, okulda bilgiye yer verilmeyecek demek istemiyoruz. Okulda eblett bilgi öğretilecek. Baştan beri açıkladığımız üzere, "toplu öğretim" sisteminde önemli olan eğitimidir. Bilgi, onun aracıdır. Çocuk, bilgiyi ezberlemeyecek. Bilgi kazanılırken, milli eğitimin amaçlarında yer alan tutum, davranış ve alışkanlıklara sahip olacaktır. Toplu öğretimin en belirgin özelliği budur.

Okulların giriş sınavlarında bunları ölçecek testler geliştirilmelidir. Bunlar yapılamadığı sürece, programlar yazsa bile, okullarda toplu öğretim uygulamaları yapılamayacak, bu sistemin getirdiği diğer yöntemler de uygulanamayacaktır.

Son yıllarda, özellikle büyük kentlerdeki ilkökullarda, sınıf öğretmenlerinden ayrı olarak, labaratuvar öğretmeni; Resim-İş, Müzik, Beden Eğitimi öğretmenleri atanmaya başlamıştır. Bu, "toplu öğretim" düşüncesine ters düşen bir uygulamadır. Bu da giderek, toplu öğretimi, programda yer alan biçimsel bir uygulama şekline dönüştürebilir. Bunun yerine, sınıf öğretmenlerinin, eğer varsa, eksiklikleri tamamlanmalı, bununla ilgili tedbirler alınmalıdır.

KAYNAKLAR:

Aytuna, A. H. Ahmet

1931.Toplu Tedris ve Kompleks Sistem. Bilecek: Hakkevi B.,

Aziz, M.

1936 Aziz, M., Toplu Tedrisin esasları. İstanbul: Kanat K.,

Baltacıoğlu, İ.H.

1938.Toplu Tedris., İstanbul: Sebat K., s: 68,69, 184-185.

(Baymur) A. F.

1932.Toplu Tedris Nazariyatı ve Tatbikatı, İstanbul: Muallim Ahmet Halit K.,

Binbaşioğlu, Cavit.

1988-1989."Çocuk Düşüncesinin Özellikleri ve Hayat Bilgisi dersi". Öğretmen Dünyası. Yıl: 10 Sayı: 107, 109, 112,113

Binbaşioğlu, C.

"Köy Enstitülerinde Öğretim Programları", Öğretmen Dünyası. Yıl: 11, Sayı: 124, s. 27-32.

Binbaşioğlu, C.

1957.Uygulamalı Aktif Öğretim Rehberi. İstanbul: Sulhi Garan M.,

Bruckle, H.

1932.Toplu Tedrisin Esası Olarak Hayat Bilgisi. Çeviren: Fuat Gündüzalp. İstanbul: Resimli Ay M.,

Eitze.

1939.Toplu Tedris Hareketleri. Çeviren:Kemal Kaya.İstanbul:Tan m.

Humeide, M.

1926.Dekroli Usulü. Çeviren : Leman Sadettin (Antel). İstanbul: Milli Matbaa,

Kanad, H. F.

1926.Pedagoji Tarihi: II. İstanbul: Milli Eğitim B., 1963 Maarif Vekâleti.İlk Mekteplerin Müfredat Programı. İstanbul:Milli M.

Maarif Vekâleti. Fen Bilgisi: I-II-III (3 ayrı cilt) İstanbul: Devlet Matbaası, 1934

Maarif Vekâleti. İlkokul Programı, 1936.

Milli Eğitim Vekilliği. Köy Enstitüleri Programı. Ankara: Maarif M., 1943.

Milli Eğitim Bakanlığı. Tebliğler Dergisi. Sayı: 346 (1945)

Milli Eğitim Bakanlığı. Dördüncü Milli Eğtiim Şûrası. 1959

Milli Eğitim Bakanlığı. Beşinci Milli Eğtiim Şûrası. 1953.

Milli Eğitim Bakanlığı. İlkokul Programı. İstanbul: Milli Eğitim B. , 1948.

Milli Eğitim Bakanlığı. İlkokul Program Taslağı. İstanbul: Milli Eğitim

B.,1965.

Milli Eğitim Bakanlığı. İlkokul Program. İstanbul: Milli Eğitim B.,1968.

Temel Eğitim Program (1981) de hem metin içinde, hemde kaynakçada yer alındı.

Piaget, J.

1939.Çocukta Hüküm ve Muhakeme. Çeviren: Sabri Esat Siyavuşgil. İstanbul: Devlet Basımevi,

Piaget, J.

1938.Çocukta Dil ve Düşünce. Çeviren: Sabri Esat Siyavuşgil. İstanbul: Devlet Basımevi,

Satı, M.

1326-1926."Usul-i Tedrisin Kavaid-i Esasiyesi" Tedrisat-ı İptidaiye Mecmuası. Sayı 6, s.204.

Türkiye'de Eğitim Bilimleri Tarihi Araştırmaları:

İKİNCİ MEŞRUTİYETTEN ÖNCE SÜRELİ YAYINLARDA ÇIKAN EĞİTİME İLİŞKİN BAZI YAZILAR

Cavit BİNBAŞIOĞLU*

ÖZET

Türkiye'de eğitimin bilimsel bir nitelik kazanma başlanması, Tanzimat ıllarında olmuştur. Bunda, yeni açılan okullarla birlikte, yeni çıkmaya başlayan süreli yayınların da rolü olmuştur. Bu yolla, eğitim bilimine ilişkin görüşler geniş kitlelere mal edilmeye çalışılmıştır. Bu gelişmede Namık Kemal, Ahmet Mithat Efendi, Ali Suavi gibi gazeteci ve yazarların büyük rolü olmuştur.

Bu yazı, Millî Kütüphanede bulunan gazete ve dergilerin bir kısmı taranarak ve bazı eserlerde işaret edilen yazılar da dikkate alınarak, Türkiye'de eğitim biliminin temellerini göstermek amacıyla hazırlanmıştır. Yazıda eğitim bilimiyle ilgili ilk yazıların Türkiye'de çıkan gazete ve dergilerde 1860'larda yer almaya başladığını gösteriyor. Bundan sonra, gazete ve dergilerin gittikçe artmaya başlaması ve okulların çoğalmasıyla, Avrupa'da gelişmiş ve gelişmekte olan eğitim görüş ve düşüncelerinin Türkiye'de yayılmaya başladığı görülmektedir.

Türkiye'de eğitim bilimleri, 19. yüzyılda batı ile temas sonucu Tanzimatla birlikte gelişmeye başlamıştır. İlk Türk Gazetesi **Takvim-i Vekayi**'nin 1831'de İstanbul'da yayımlanmaya başlaması, bu gelişmenin oluşumunda ilk etkiyi yapmıştır. Bunun diğer yayınlar izlemiştir denebilir. İlk dergi de 1860'lı yıllarda yayımlanmıştır. Bu araştırmada, 1908'e kadar çıkan süreli yayınlardaki (gazete ve dergilerdeki) eğitime ilişkin bazı yazılar üzerinde durulacaktır.

İncelenen süreli yayınlar şunlardır: Mecmua-i Fünûn, Mecmua-i Maarif, Mecmua-i Ulûm, Mecmua-i Ebüzziya, Mecelle-i Mu-

allimîn, Şûle-i Maarif, Mecmua-i Muallimîn, Maarif, Servet-i Fünûn, Mektep, Resimli Gazete, Şûle-i Edep. Bu yayınların büyük bir kısmı taranmıştır. Taraması

yapılmayan, fakat bilinen bazı yazıların çıktığı, İbret, Ulûm ve Tercüman-ı Hakikat gazetelerinin bazı sayılarındaki yazılara da işaret edilmiştir.

Bu yazıda süreli yayınlar ve buralarda çıkan eğitim yazılarının tanıtılmasında şöyle bir plan uygulanmıştır:

Önce süreli yayının Millî Kütüphanedeki kaydı sunulmuştur. Bunu eğitimle ilgili yazıyı yazanın, biliniyorsa kimliği kısaca belirtilmiş ve yazının içeriği hakkında kısa bilgi verilerek bu yazının eğitim bilimleri tarihimizdeki yeri ve önemi vurgulanmıştır.

Mecmua-i Fünûn:

Millî Kütüphanedeki numarası: 1956-SA- 321. Muharrem 1279-Safer 1284, 1-5. yıl, 1-47 sayı. (Yayımlayan): Cemiyet-i İlmiye-i Osmaniye. İstanbul. 8° (Aylık).

Noksan sayılar: 1283: 45. sayı.

Bursa İl Halk Kütüphanesi, No: 4307'de 1280-1283: 1-36. (Eksikli) sayı.

1862 yılında çıkmaya başlayan bu dergi, Türkiye'de yayımlanan ilk dergi olarak kabul ediliyor. Bu, bir bilim dergisidir. O tarihte "bilim" yerine "fen" sözcüğü kullanıldığı için derginin adına "fenler" yerine "Fünûn" denmiştir. Dergi, Cemiyet-i İlmiye-i Osmaniye tarafından çıkarılmıştır. Derginin yazarları zamanın Avrupa'da eğitim görmüş aydınlarıdır. Bunların başında Münif Efendi (sonları Paşa) gelmektedir. Münif Efendi, daha çok felsefe konularında yazmıştır. "Eski Yunan Hakimleri Tarihi" başlıklı yazı bir dizi teşkil etmektedir. 1862'de çıkan "Ehemmiyet-i Terbiye-i Sıbyan" başlıklı yazısı, bir dergide yayımlanan ilk eğitim makalesi olarak kabul edilebilir.

Bu yazıda özetle şöyle denilmektedir: (Türkçeleştirilerek)

"Halkın çoğu eğitimin önemini anlamamakta, kendileri ailelerinde nasıl gördülse, öyle davranmaktadır. Bizde bazı aile babaları, çocuklarının doğum, sünnet ve evlenmelerinde çok masraf yaptıkları halde, sıra eğitime gelince, bunun parasız ya da çok az para ile yapılmasını istemek gibi bir çelişkiye düşerler.

"Çocukların eğitim ve öğretimi, bir ülkenin servet, mutluluk ve güç kaynağıdır. Dünya ve ahirette insanın mutluluğu iyi bir eğitim, öğrenim görmesine bağlıdır. Bu nasıl bir eğitim ve öğretim olacaktır? Artık aileler çocuklarının yalnızca biraz okuma ve yazma öğrenmelerini sağlamakla yetinmemelidirler. Gerçi çocuğun anadilinde okuma, yazma ve hesap öğrenmesi çok gereklidir. Fakat, bu bilgiler, başka önemli müsbet bilimleri (fünûn-ı nafia) öğrenmek için vasıta olmalıdır. Aileler, çocuklarını onların geleceği düşünerek yetiştirmeli; onlara, müsbet, teknik

bilgiler ve bir meslek kazandırmalıdır. Aslında hangi meslekte olursa olsun, onu alışkanlıkla öğrenip yapagelenler pek çoktur. Ama, böyle kimseler taklitçidirler. Bu durumun sonucu olarak ülkemizde sanayi durgun bir hale gelmiş, bu gidişle kaçınılmaz biçimde gerileyecektir. Çünkü, sanayide yaratıcılığın yolu, Avrupa'da görüldüğü gibi, bilimsel bilgidir. İşte, bizim de çocuklarımıza bilimsel bilgiyi kazandırmamız gerekir." (Münif, "Ehemmiyet-i Terbiye-i Sıbyan", *Mecmua-i Fünun*. C.Evvel 1279 (1862) Sene: 1, No: 5, s.176-185.)

"Bugün geçerli olan öğretim yöntemlerinin de çocukların zihinlerine uygun olmadığı bilinmekte olup sarf, nahiv, mantık ve maanî ismiyle öğrencinin 'öğrendim' ve öğretmenlerin 'öğrettim' diye sevinip öğrendikleri şeyler, çocuğun, doğru anlamını ve kullanılış tarzını ve hatta hangi amaçla okuduğunu bilemeyerek yalnız papağan gibi söylediği birtakım kuralları ve terimlerden oluşmaktadır. Çocuklar, yukarıda geçen bilimlerin okunup öğrenilmesinden amaç olan Arapçanın mahiyetinden habersiz bulunduğu halde i'lâl ve i'râb ve emsali dakik kuralları(*) ve nedenini zihin nasıl kavrayabilir ve en sade bir tümceyi anlamaya ve oluşturmaya gücü yetmezken, açık, seçik ve sanatsal bir biçimde amacını anlatma yöntemlerini öğrenmekten ne yarar sağlanabilir, acaba?" (A.g.e., s.181).

"Çocukların az bir sürede Türkçeyi okuyup yazması ve gerekli olan başlangıç bilimlerini öğrenmek üzere uygun bir yöntemin konulması ve bunun için gereken kitap ve makalelerin seçilip düzenlenmesi, az bir çaba ile kısa zamanda oluşturulabilir; fakat, istenildiği gibi öğretmen sağlanması, buna göre biraz zor olsa da, bugün bu meslekte geçinenlerin ihraç edilmesi, onları zarara uğratacağından, bunları böyle bırakıp, fakat yeniden bu mesleğe girecek olanlar yeni yöntemle sınav yapılarak, ehliyeti sabit olanlar kabul olunup bu hususta teşvik amacıyla, yeni öğretmenlere fazla maaş veyahut bir tür ayrıcalık tanımak ve eski öğretmenlerden de bu şekli kabullenebilecek ve isteyecek olanlar çıkarsa, sınavdan sonra, onların da bu yardıma kavuşmaları, sözü edilen amacın gerçekleşmesine yeterlidir." (A.g.e., s.183-184).

"... Bugün yalnız devlet memuriyetinde bulunmak için değil, hangi meslek ve sanata girmek murâd olunmuş ise olunsun, herkes hal ve mevkiinin izin verdiğiince ve seçilecek mesleğe göre, çocuklarının eğitim ve öğretimine çaba ve özen göstermelidir. Bu eğitimin de biraz okuma ve yazma öğrenmekten ibaret olması, zamanımızda yeterli olmayıp kitabetin (yazma işinin, kompozisyonun) öğrenime araç olduğu bilimlerden herkesin kendine göre pay alması gerektir.

"Çünkü, insanın konuşma ve iradesi nedeniyle, diğer hayvanlar gibi yaşama biçimi aynı biçimde kalmayıp daima ilerlemeye eğilimli ve yetenekli olduğundan, Eflatun'un 'Çocuğunu, kendi eğitimi gibi eğitime çünkü, o senin yaşadığın zamanın dışındaki bir zamanda yaşamak için yaratılmıştır.' Sözü gereğince, çocuklar, babaları zamanının dışındaki bir zamanda yaşamak için yaratılmış olduğu cihetle; babalar, onların eğitim ve öğretimlerini, vaktiyle kendilerinin aldıkları derecede bırakmayıp belki bulunacakları zamana uygun olan şeyleri öğrenmeleri gerekir. Gerçekte bu kurala uyulmayacak olsa, hiçbir şeyde bir gelişme izi ortaya çıkmayıp insanın, hayvanlık özelliğine uygun bir düzeyde bulunması gerekirdi."

Münif Efendi, bu yazısında, eğitim ile sanayi arasındaki ilişkiye de değinmiştir. O, bilimle sanatın birbirinden ayrı şeyler olmadığını, biri için diğerine de gereksinme olduğunu belirterek şu düşüncüyü ileri sürmüştür:

"Bilimlerin sanayide fazlaca katkı ve yardımı olup, örneğin, dülgerlik duvarcılık, boyacılık ve hatta en basit görülen fırıncılık ve aşçılık sanatları bilimsel kurallara dayalıdır. Eğer ki, pek çok sanayi erbabı kendilerine gerekli olan bilimlerden habersiz oldukları halde sanatlarını icra ediyorsa da, bunun gibiler papağan ve diğer bazı mukallit hayvanların konuşma ve raks etme ve diğer hareketleri öğrenmesi kabilinden olarak yaptıkları şeylerin esas anlamını bilmezler ve hemen ustalarından gördüklerini yapıp, sanatlarının iyileştirilmesine gücü yetmek şöyle dursun, bu tür gelişme ve ilerleme olasılığını hayal dahi edemezler. İşte, bizim taraflarda meslek ve sanayinin ilerlemesinin nedeni budur. Birçok sanayi için zorunlu olan kimya bilimi, fizik, resim, hendese ve mekanik gibi bilimlerin temel maddeleri öğrenilmedikçe, ülkemizde sanayimizin, içinde bulunduğu durgunluktan kurtarılması olasılığı yoktur. Hem çevremizdeki Avrupalılar, sanayi ve marifette yüksek bir dereceye varmış iken, bizim, bilimsiz, şu durgunluk halinde bile, kalmamız kabil olmayıp, gittikçe gerileyeceğimiz açıktır. Çünkü, Avrupalılar, bilimler ve fenler yardımı ile icat ve kullanımına eriştikleri araç ve gereçler yardımıyla ürünlerini en kolay şekilde ve en ucuz fiyatla çıkararak bu tarafa gönderip sattıklarından, bizim sanayi ehlinin eski yöntemler üzere yalnız el ile ürettikleri mal, doğaldır ki pahalı geleceğinden, Avrupa ürünleri ile yarışamayarak, şimdiye kadar kötü etkileri pek çok görüldüğü gibi, sonunda, ülkedeki sanayinin bütünüyle yok olması açıktır."

Bu yazıda, Münif Efendi, çocuk eğitiminde dayak kullanılmamasını itemektedir. Bunun için de şöyle der:

"Bizim okullarda uygun olmayan bir şey daha var ki, şu sırada ona da değinmeliyiz: Bundan amaçladığımız, zavallı çocukların dayak ile korkutulmasıdır." "Çocuklardan, öğretimde tembellik ve gevşeklik ya da çirkin bir hal ve hareket görüldüğünde mutlaka dayak ile cezalandırılmaları gerekmeyip türlü türlü eğitim yöntemleri vardır ki, yöntemiyle uygulandığı takdirde, bunların her biri,

birçok değnekten daha etkili ve işe yarar olduğu kuşkusuzdur. Örneğin, kimi zaman uygun bir söz ile azarlamak, yahut yer ve mekanını değiştirmek, kimi zaman okulda tutmak en iyisi, kabahatına göre, dersini 20 defa yazmaya zorlamak gerekir."

Yazarın bu son önerileri, her ne kada, "denenmiş ve yararlı olduğu görülmüş bir şey" olarak nitelendiriliyorsa da, bugünkü eğitimde bunun yeri yoktur. Fakat, dayak için söyledikleri bugün de değerini korumaktadır. Bunu, yazının son parafında şöyle açıklamaktadır:

"Gerçekte zararlı olan bu dayak yöntemi, eşsek gibi zor anlayan ve aynı zamanda inatçı olan hayvanlara özgü olup nev-i şerif insan ve özellikle çocuk gibi bünyesi nazik olanlar hakkında bu işlemlerin uygulanması uygun değildir. Bunun bedene getireceği zarar şöyle dursun, kötü manevi etkisi de bilinmektedir. Çok kez, bu durum, onların dayanma gücünü azalttığından, çocukların, hakaret ve miskinliğe alışkın olarak, ömürleri boyunca onurlarını (izzet-i nefislerini) koruyamayacakları kesindir." (A.g.e., s.176-185) Ayrıca: Akın, Âdem. "Münif Efendi'nin Ehemmiyet-i Terbiye-i Sıbyan" Adlı Makalesi Hakkında Bir Çalışma", *Erdem*. Cilt: 5/14, Sayı: 14, Mayıs 1989. Atatürk kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Atatürk Kültür Merkezi. Ankara, Ocak 1991. Aynı Basım.

Münif Efendi'nin bu yazısı, bir iki nokta hariç bugün bile eğitim bilimsel değerini korumaktadır.

Dergide ayrıca Tarih, Coğrafya, Zooloji, Heyet (Kozmografya) bilimleri ve siyaset ile ilgili yazılar da vardır. Bu yazılar, Petersburg elçisi Halil Kemal, Paris elçisi Mahmut Cemil, Maarif Nazırı Ethem Paşa ile Nazif, Ethem Pertev, Ahmet Rifat, Mehmet Şevki, Aziz ... imzaları ile yazılmıştır. Üçüncü ciltteki 40. sayıda Münif Efendi'nin "Tarih-i Hükema-i Cihan" yazısında Sokrat anlatıyor. (s. 201-212) Bu yazılardan, Türk eğitim çevrelerinin eski Yunan felsefe ve eğitimi ile 19. yüzyılın ikinci yarısında temasa geldiği anlaşılıyor. Bu da bir kazançtır. Daha sonra bu konuda yazılacaktır.

Dergide çeviri yazıları da vardır: Mösyö Biron'dan "Amerika'ya Dair makale" var. 43 ve 44. sayılarda Fransa Millet Meclisinde bir milletvekilinin yaptığı konuşmanın çevirisi de yayımlanmıştır.

Münif Efendi, o sırada yeni yayımlanan bilimsel kitapları da dergide tanıtmıştır. Bunlardan biri, daha sonra Maarif Nazırlığı da yapmış olan Darülfunünda ve Darülmualliminde öğretmenlik yapmış bulunan Salih Efendi'nin "İlm-i Hayvanat ve Nebatata Dair" adlı kitabıdır. Yazar, o zaman akadar Türkçe'de ve Arapça'da böyle bir kitap olmadığını belirtiyor. (Sayı: 34, s.67).

Dergi, beş yıl içinde 47 sayı yayımlanmıştır. Aynı dergi, 1882'de yeniden çıkmaya başlamış, fakat bir sayı yayımlandıktan sonra kapatılmıştır. (Akyüz,

Yahya. Türkiye'de Öğretmenlerin Toplumsal Değişimdeki Etkileri. Ankara: Doğan B., 1978, s.59).

Münif Efendi, iki kez Maarif Nazırlığı da yapan zamanının bilim adamıdır.

Mecmua-i Maarif:

Millî Kütüphanede bu ad altında çeşitli tarihlerde çıkmış birkaç mecmua var. Numarası: 1956-SB-429'dur.

Birincisi Şaban 1282 tarihini taşıyor. Üç sayısı var. Bunun birincisinde Cemiyet-i Edebiye Nizamnamesi yayımlanmış, ikincisinde Fenn-i Ziraat, üçüncüsünde de Şevket-i Osmani ve çeşitli konularda yazılar var. Hepsi 104 sayfa. Maarif haberleri kısmı varsa da, bizim anladığımız anlamda bir haber değil.

İkincisi 1284-1285 tarihlerini taşıyor. Haftada iki kez çıkan 4 sayfalık bir gazete. Bu gazetede de bizim anladığımız anlamda bir eğitim yazısı ve haberi yok. Valilerin seyahatleri, il meclislerinin etkinlikleri, Rusyanın hariciye politikası, başka ülkelerdeki devlet adamlarının söylevleri, devletler hukuku gibi siyasal konularda yazı ve haberler var. Eğitimle ilgili olarak Monteskiyo'nun "Kanunların Ruhu" çevirisi tefrika edilmiş, ayrıca "Türkçenin Lüzum-u Tamimi" başlıklı bir yazı var. (16 Safer 1285, Sayı: 67, s.2).

Ayrıca, "Mekteb-i Sultanî"nin (Galatasaray Lisesinin) ne zaman açılacağına dair bir haber de var (4 Cemaziyülevvel 1285, Sayı: 123).

Aynı dergi, 7 Şevval 1291'de yeniden çıkmaya başlamıştır. 1. sayıdan başlamış. Haftada 2 gün yayımlanmıştır. Bunda da eğitimle ilgili yazı yok. 107. sayıda başlıktaki yazının şekli değişmiş. Bu ciltteki son sayısı 109'dur.

Aynı dergi, 20 Cemaziyülevvel 1293'te tekrar 1. sayıdan başlıyor. Adındaki yazının şekli yine değişmiştir. Bu cildin en sonu Rumi: 29 Eylül 1292 tarihini taşıyor. Sayı 98'dir.

Bu dört dergi, aynı adı taşıyor, "İsmet" adlı bir kimse tarafından çeşitli tarihlerde genel bir gazete olarak çıkarıldığı anlaşılıyor. Eğitimle fazla bir ilgisi yoktur.

Takvim-i Vekai:

Milli Kütüphanedeki Numarası: 1959 sc-66.

Devlet-i Âliye-i Osmaniye'nin Cer'ede-i resmiyesi. 25 Cemaziyel evvel, 1247 (1831) - 4 Teşrinisani 1338 (1922), 1-2119, 1-283, (1)-4608 sayı Müdürü: Esat Mu-harrirleri: Sarım Hüsrev Paşa, İstanbul, B 2° Günlük.

Not: Gazete 1275-1276 yılları arasında yayımına ara vermiştir. Elimizdeki koleksiyonda bazı eksikler vardır.

İstanbul'da önceleri haftalık, sonraları düzensiz olarak yayımlanmış ilk Türkçe gazetesidir. 1 Kasım 1831 tarihinde yayımlanmaya başlamıştır. Ülkedeki iç, dış, askeri, bilim, din adamlarının atanmaları, ticaret ve fiyatlara ilgili haberler vermek amacıyla kurulmuştur. 1860'tan sonra ise, resmî belge, tüzük ve diğer resmi îlanları yayımlamıştır. Zaman zaman kapatılmış ve yayımını 1922'de İstanbul Hükümetinin varlığı sona erinceye kadar sürdürmüştür. (Ana Britannica, Cilt: 20, s.354).

Takvim-i Vekai'de eğitimle ilgili yazılar da çıkmıştır. Örneğin, 1870 yılının Mayıs ayında (Safer 1287) eğitimle ilgili olarak "Ulûm ve Fünûn" başlığı altında İlm-i Terbiye-i Etfal adlı 2 uzun yazı yayımlanmıştır.

Bu, doğrudan eğitime yönelik bir yazıdır. Yazının yazarı belli değildir. Prof.Dr. Yahya Akyüz konuya hakim bir kimse tarafından yazıldığı anlaşılan bu yazının, o tarihteki başlıca eğitimcilerden Selim Sabit Efendi ya da Aristokli Efendi tarafından yazılmış olabileceğini tahmin etmektedir (*) (Akyüz, Yahya. "Türkiye'de Eğitimin Bilim Olarak Ele Alınışının Tarihçesi" **Eğitim Bilimleri Fakültesi Birinci Eğitim Kongresi**: 24-28 Eylül 1990).

"İlm-i Terbiye-i Etfal" (Çocukların Eğitim Bilimi) adlı yazıda Türkçeleştirilmiş olarak şöyle denmektedir:

"Çocuk eğitimi biliminin konusu, çocukların dinine bağlı ve güzel biçimde yaşamaları için gerekli şeyleri öğrenmeleri amacıyla, doğdukları andan itibaren reşit oluncaya kadar uygun biçimde eğitilmelerinden ibarettir. Çocukların eğitimleriyle görevli olanlar, ana babalar, veliler, süt nineler, dadılar ve öğretmenlerdir. Bunlar, bu görevlerini ne kadar özen ve gayretle yerine getirirlerse, eğitimci ellerine

verilen çocuklar, o kadar mükemmel olurlar. Bazı kimseler eğitim (terbiye) ile öğretim (tâlim)'in hiçbir farkı olmadığı zan ve görüşünde iseler de, gerçek böyle değildir. Eğitim (terbiye), öğretime (tâlime) göre daha geniş olup öğretim, ders okutmayı (tâlim ve tedrisi) içine alır. Öğretimden (tâlimden) amaç, öğretmenin gerek deney ile, gerek öğretim yoluyla kazanmış olduğu sade ve kesin bilgileri (malûmat-ı basîteyi) öğrencilerin zihinlerine yerleştirmek olup, oysa eğitim (terbiye), çocukların sahip oldukları üç yetinin, yani bedenî, ahlakî (manevî) ve zihnî (aklî) yetilerinin birbirleriyle uyumlu şekilde geliştirilmesi yollarını araştırmaktan ibarettir. Öğretim ve ders okutma (tâlim, tedris), çocuklara doğruluk ve güzellik, erdem ve olgunluk gibi güzel bilgilerin verilmesi için gerekli olup, eğitim ise, insanı sürekli olarak görevlerini yapmaya ve doğru davranmaya sevkeder, zorlar ve insanı erdemliğe ve olgunluğa alıştıırır. Çocuğun doğumundan reşit olmasına kadar eğitimi için gerekli olan tedbirleri burada ayrıntıları ile açıklamak çok uzun olacağından, bu yazı öğretmenlerin yalnızca çocuk eğitimi konusundaki görevlerine dair yöntemleri ve kuralları kapsamaktadır ve bu konuda kısa bilgiler vermekle yetinilmiştir. İleride bir Çocuk Eğitimi kitabının yazılması düşünülmektedir.

"İnsan, beden ve ruhtan oluştuğu için, çocuk eğitim bilimi, insanın tüm yetilerinin (kuvâ) geliştirilmesine ilişkin konuları kapsar. Bu nedenle, çocuk eğitimi bilimi, bedensel eğitim, zihinsel eğitim ve ahlâksal eğitim olarak üçe ayrılır ve çocuk eğitimine ilişkin verilecek bilgilerin de bu üç alanı kapsayacağı açıktır." (Akyüz, a.g. yazı)

Yazıda daha sonra, öğretmen davranışlarına, öğretim yöntemlerine, ilkokullarına bina, ders araç ve gereçlerine, ilişkin bilgiler verilmektedir. Prof. Yahya Akyüz, bu yazıyı ğitimin bütünlüğüne ilişkin basınıımızda çıkan ilk yazı olarak değerlendirmektedir (A.g. yazı).

Mecmua-i Ulûm:

Millî Kütüphane No: 1956-SA-302. (1 Zilhicce 1296) - 1 Rebiyyülevvel 1297, 1-2 yıl, 1-7. sayı. (Yayımlayan): Cemiyet-i İlmiye. (Çıkaran: Şükrü). İstanbul. 8° (Onbeş günlük) Her ayın 1'inde ve 15'inde çıkar.

Bu dergi 1878-1879 yıllarında yayımlanmıştır. "Mecmua-i Fünun" karakterindedir. Çeşitli bilimlerle ilgili yazılar vardır. 15 Muharrem 1297 tarihli 4. sayısında "Yeryüzünde Bir Mülke Dair", "Ahlâk ve İslâmiyet", "Teraki-i ulûm", gibi yazılar var. Bunu, bilimsel haberler izliyor. Yeni çıkan Türkçe ve Almanca bir sözlük tanıtılıyor. Bazı yazılar, diğer sayılarda devam ediyor. Doğrudan eğitimle ilgili bir yazıya rastlanmamıştır.

Cemiyet-i Osmaniye tarafından çıkarılan bu dergi, ancak 7 sayı yayımlanabilmiştir.

Mecmua-i Ebüzziya:

Milli Kütüphanedeki numarası: 1956-SA-274.

Edebi ve siyasi risale-i üsbüyyedir. 15 Ramazan 1297-2 Ramazan 1330, 1-15 Cilt, 1-31 yıl, 1-159 sayı. Müdür-i Mes'ul, Sahib-i Mecmua: Ebüzziya, İstanbul. 8°.

Daha çok bir edebiyat ve siyaset dergisidir. 4. sayısında "Çocuk Büyütmek" diye bir yazı var. 5. sayıda da "Rodos Mektepleri" başlıklı bir yazı var. Bu yazıya (No: 1) denmiş. Fakat ikincisi yayımlanmamıştır. Yine eğitimle ilgili sayılabilecek "J.J. Rousseau'nun Bir Mütalaa-yı Hükmüyesi" başlıklı bir yazı (s.283) Harflerin ıslahı ile ilgili yazılar da eğitimle ilgili yazılardan sayılır (Sayı: 42-43). Namık Kemal'in, Cevdet Paşa'nın, Muallim Naci'nin, Abdülhakhamit'in yazıları yer almıştır. Namık Kemal'in ve Şinasi'nin önerdiği harfler de 43. sayıda yer almıştır.

Bu dergide de hemen her konuda yazılmış yazılar vardır: Sabunun nasıl imal edileceğinden tutunuz da Volter'in "Felsefe Sözlüğü'ndeki "İzdivaç" sözlüğüne kadar. (Sayı: 48, s.1514) J.J. Rousseau'nun 12 mektubu da çeşitli sayılarda yayımlanmıştır.

Bazı sayılarında "Mülâhazat-ı Hükmüye" adıyla "Özlü Sözler" de yer almıştır.

Ebüzziya Tevfik, "Nümune-i Edebiyat-ı Osmaniye" adlı kitabına Namık Kemal'in "aile" başlıklı yazısını da almıştır. Muhtemelen, bu yazı, Mecmua-i Ebuzziya'da da çıkmıştır. Burada da Namık Kemal, aile eğitimi ile ilgili olarak şöyle demektedir:

"Bizde herkesin aile ilişkilerinden az çok bir fikir edinebilmek için orta halli bir efendinin evine girilse, yapılmakta olan davranışlara ibretle bakılsa ne görülür? Böyle bir ailede koca, karısını kendisi çocukken her istediğini yapan dadısı gibi görür ve ona yerli yersiz her istediğini yaptırır. Çocuklarına da, kendisi çocukken beslediği kedisine davrandığı gibi, yani canı istediği şekilde davranır. Annenin kızına karşı davranışı ise, vaktiyle oyuncak bebeğine yaptığı gibi, yani keyfidir. Örneğin, kızını görücü usulüyle kendi beğendiği bir erkekle evlendirir... Bu ailede çocuklar, ailenin maddî geçimini ve mutluluğunu sağlayan babaya **vekilharç**, evin idaresine ve terbiyesine çalışan anneye de **kethüda** kadın gözüyle bakarlar. Böyle bir ailede yetişen çocuklar, büyüüp de yuva kurdukları zaman bile henüz kişiliklerini bulamamış çocuklardan farksızdır. Bunun en kesin belirtisi, miras vb. gibi konularda kardeşler arasında çıkan davalar, geçimsizliklerdir. Ne zamana kadar

babalar, oğlunun mutlaka kendi gibi olmasını, örneğin, kendisi mahalle imamı iken, oğlu doktor olmak isterse, oğlunun bu ayıbını kara toprağın örtmesini (yani oğlunun ölmesini) dileyecektir? Ne zamana kadar anneler, kızlarını satılık bir eşya gibi yıllarca her gün bir görücünün kusur arayan bakışlarına sunup rızasını bile almadan, onu, kendi beğendiği bir adama teslim edecektir?

"Oysa, ilerleme ve gelişme yoluna girmiş Batı toplumlarında, ana babalar, gerekirse kendileri aç kalmaya razı olup çocuklarının fikirlerini beslerler; yani, onları iyi yetiştirmek için çabalarlar. Biz ise, düğününde dostlara ziyafet vermemek korkusuyla, çocuklarımızı okula başlatmaz; onları eğitimden yoksun bırakırız.

"Cahil anne, çocuğunu cahil yapar. Ayrıca, cahil kadınlar, daha kolay ahlak dışı yollara sapmakta ve kadınların bu durumunu gören erkekler, evlenmekten git-tikçe soğumakta, nüfus azalmaktadır. Bu nedenlerle kızları ve kadınları, çocuk eğitimi, ev idaresi, ahlaklı olma konularında eğitmek, onlara durumlarına uygun bir sanat öğretmek gereklidir." (Namık Kemal, "Aile", *İbret*, 7 T.sani, 1288 (1872), s.1-2. Ayrıca; Akyüz, Yahya. "Tanzimat Döneminde Ailenin Eğitim Görevlerine İlişkin Yeni Görüşler", *Türk Aile Ansiklopedisi*. Ankara: 1991, Cilt: 2, s.441).

Ziya Paşa'nın Mecmua-i Ebüzziya'nın 15 Reb. âhir 1298 tarihli, Cilt: 2, No: 14 ve 15'te "Avân-ı Tufûliyet" başlıklı bir yazısı da doğrudan çocuk eğitime ilişkindir. Ziya Paşa, bu yazısını, J.J. Rousseau'nun *Emil* adlı ünlü eserini Türkçeye çevirmesi dolayısıyla yazmıştır. Bu çevirinin bir kısmı o zaman bir gazete de yayımlanmış, fakat bu yazı ancak ölümünden sonra bu dergide yayımlanmıştır. Bu yazıda onun, J.J. Rousseau'nun eğitim görüşlerinden çok etki-lendiği görülüyor:

"Çocukluk çağı, insan hayatının en saf ve temiz dönemidir. Çocuklukta alınan eğitim, 'taş üzerine yazılmış gibi' kalıcıdır. Bu nedenle, ailenin çocuğa iyi bir eğitim çevresi ve olanağı sağlaması gerekir. Yer yüzünde tüm uygar uluslar, bir ilerleme ve gelişme seli önüne düşmüşler akıp giderlerken, biz, bu selin karşısına geçip dayanabilecek miyiz, yoksa çiğnenecek miyiz? Osmanlılar eğitime çok önem vermelidirler. Ancak, toplumun eğitim anlayışını değiştirmek gereklidir. Çocuğunun ölümü ile malının yok olmasından birini seçmek durumunda kalan herkes, malın elden çıkmasını, çocuğunun sağ kalmasını ister. Fakat, tuhaf değil midir ki, çocuk sağ iken iyi bir eğitim görmesi ve mutlu yaşaması düşünülüyor. "Eğitilme-miş olmak", korkulmakta 'ölüm'den aşağı mıdır? Bunu düşünebilen ana baba pek azdır. İşte, felâketlerimizin kaynağı budur. Çocukluğumuzda nasıl büyüdüğümüze bakalım: 'Çerkes dağlarından gelmiş, ömründe insanlığa dair söz işitmemiş dadılarımız, Anadolu'dan kaçmış, adâbın (eğitimin) a'sını görmemiş dadılarımız, bize ne türlü eğitim ve öğretim (edep ve ahlâk öğretebilirler? Bizde en önemli iki

memurluk vardır ki, bile bile en yeteneksizlere verilir: Biri çocuk lalalığı, öteki kaza müdürlüğü!".

Ziya Paşa Türkçeye çevirdiği J.J. Rousseau'nun **Emil** kitabı için de şöyle demiştir:

"Bu kitap, yazıldığı zamana kadar süregelen eğitim yöntemlerini tümünden değiştirmiş ve 80-100 yıldır Avrupa'nın ilerlemesine neden olduğu halde, henüz Türkçeye çevrilmemiştir. Bizde çocuk eğitimine ilişkin henüz hiçbir kitap yoktur. Emil'deki bilgiler, bizim de işimize yarayabilir."

Gerçekten, bu kitabın Batı Pedagoji tarihinde geleneksel eğitim sarstığı, çocuğa bakışta ve onun eğitiminde yeni bir dönem başlattığı kabul edilmektedir. Ne var ki, çevirisi bir dergide tefrika edilmeye başlanan bu eser, Ziya Paşa'nın ölümü üzerine o zaman yayımlanamamıştır. (Akyüz, Yahya. "Tanzimat Döneminde Ailenin Eğitim Görevlerine İlişkin Yeni Görüşler" **Türk Aile Ansiklopesidi**. Ankara: T.C. Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu Yayını, 1991, s.440-441) ve ayrıca:

(Ziya Paşa, "Avan-ı Tufuliyet" (Cocukluk Zamanı), **Mecmua-i Ebuzziya**, Cilt: 2, Sayı: 15-16, s.445-459; 484-489).

Muhbir (Le Mukhbir).

Milli Kütüphanedeki Numarası: 1956- SB - 451. 25 Şaban 1283 (1866) - 31 Ağustos 1868, 1-2 yıl, 1-55, 1-47 sayı. [Sahibi]: Filip. Neşreden: Ali Suavi. İstanbul-London, 4°. Haftalık.

Not: 1283-1284: 1-55 sayılar İstanbul'da, 1867-1868: 1-47 sayılar da Londra'da basılmıştır. Londra baskısı 1-47 sayının mikrofilmli vardır. Mirofilm No: B 81.

"Muhbir" Ali Suavi'nin çıkardığı bir gazetedir. 1 Ocak 1867 (1283)'te İstanbul'da, 31 Ağustos 1867'de de Londra'da çıkmaya başlamıştır. Ali Suavi gazetecidir ve rüştiye öğretmenliğinde bulunmuş ve bir yıl kadar da Galatasaray Lisesinde (Mekteb-i Sultani) müdürlük yapmıştır. Ali Suavi, geleneksel eğitime karşı çıkmış bir eğitimcidir. Gazetesinde buna ilişkin pek çok yazısı çıkmıştır. 1869 (1286) yılında da "Ulûm" adlı cebe sığacak büyüklükte 40 sayfalık bir gazete çıkarmıştır. Gazetelerinde çıkan yazıların bir listesi Doç.Dr. İsmail Doğan'ın "Tanzimat'ın İki Ucu: Münif Paşa ve Ali Suavi" adlı eserde yayımlanmıştır. (Sayfa: 26-270).

Ali Suavi, Muhbir'in ilk sayısında "Maarif"ten söz açmış ve "ilkokulun önemi ve okulda gazete" üzerinde durmuştur. Bilim terimlerinin gerekliliği, yine ilk

sayıda çıkan yazılar arasındadır. Derginin 2., 3., 4., 7., 8. 47., 49 ve 52. sayıları eğitim ve öğretime ilişkin yazıları içermektedir. Londra'da çıkan sayılarında ise, daha çok siyasal yazılar vardır. Yalnız 24. sayısında "eğitimin önemi ve anlamı" üzerinde durulmuştur. İstanbul'da çıkan Muhbir gazetesi 52, Londra'da çıkan Muhbir gazetesi 47, Paris'te çıkardığı "Ulûm" gazetesi de 20 sayı yayımlanmıştır.

Muhbir'in "Maarif" ile ilgili ilk yazısında şöyle diyor:

"Maarif nedir? Maarif ne içindir? Şu iki sorunu halkın çoğu bilemiyor. Bunlar anlatılmadıkça, çoğunluğun inanışındaki ulûm ve maarifin zararından başka bir şeyi yoktur. Çünkü, 'maarif' demek, bizim gibi birtakım yüzeysel terimleri ve çekişmeleri beklemektir' sanılıyorsa, sanayi oluşturmak olasılığı yoktur. Yine, 'maarif birtakım marifetlerdir ki onları öğrenmek sanat icrası ve üreticisi için olmayıp devlet hazinesinden boş yere maaşa sahip olmak içindir' diye inanılırsa, ilerleme olmaz. Maarifin başlangıcı ilkokulardır (sıbyan mektepleridir). Eğer bunlar yoluna girerse, o zaman, herkes maarifin ne demek olduğunu ve niçin öğrenim yapılacağını başından anlamaya başlar... Şimdi İstanbul öyle bir hale gelmiş ki, anasından doğan çocuk, devletin hazinesine ağız açıyor ve hiç kimse, çocuğu hakkında devlet memuriyetinden başka bir şey düşünmüyor."

Ali Suavi, yine Muhbir'in daha ilk sayısında okullara gazete sokulmasını istemektedir. Okulun yaşamla bağlantısını sağlayacak bundan başka bir araç düşünülebilir mi? Bugün dahi gerçekleşemeyen bu düşünce yaşadığı zaman için daha çok ilginçtir. Zaman zaman eğitim tarihinde bu görüş üzerinde duran yabancı eğitimciler de olmuştur. Bizde 1936'da Muvaffak Uyanık'ın yazdığı ve Bakanlıkça yayımlanan "Yeni Okulun Ders Vasıtalarından Gazete", bu hareketin bizdeki bir uzantısı idi. Zamanla bu hareket, eski canlılığını ve değerini kaybetmiştir. Ali Suavi'nin bu hareketi, Prof.Dr. Yahya Akyüz tarafından şöyle değerlendirilmiştir: "Okula gazete sokma girişimi, mutlakiyet rejimlerine karşı bir hareketti. Çünkü, bu rejimler, halklarının dünyada olup bitenleri öğrenmelerini istemezler. Oysa gazete, ona göre, insanlara hem olanları, hem olacakları gösteren, öğreten bir araçtı." (Akyüz, Yahya; Okula Gazete Sokan Öğretmen Ali Suavi ve Günümüz Eğitiminde Benzer Girişimler", **Bellekten**, Temmuz 1978)

Ali Suavi, bizde Homeros ve İbni Sina gibi bilim adamlarının çıkmayışının nedenini, öğretim yöntemlerindeki sakatlıkta görmektedir: "Bizi bilimden yoksun bırakan nedeneri başlıcası öğretmen ve öğrenme (talim ve taallim) yönteminde ortaya çıkan kusurdur." (Suavi, "Varaka-i C'gevaptır", Muhbir, Sayı: 4, s.1). O, bu görüşünü şöyle kanıtlıyor: "Yedi yıl okula giden bir öğrencinin, bunca uzun zaman içinde okuduğu ebcet, tecvid ve yazdığı bâ-beb, câ-ceb kuvvetiyle babasına mektup ve defter gibi bir şey yazmayı başaramamaktadır. Tâlim için öngörülen zaman çok

uzundur..." Öğrenci, sarf^{na}hiv, belâgat, mantık, fıkıh, kelâm ve hikmet okuduğu halde, bunlarla yeterli düzeye gelememiştir"

Öğretimin, çocuğun zihin düzeyine uygun olması gerektiğini de şu sözlerle ifade etmiştir: "Öğrenciyi, zihnine göre derece derece ilerletecek aşamalara uymalı. Öğrencinin anlayabileceği miktar şeyi okutup akli ermeyecek şeyleri zorla öğretmeye kalkışmalarıdır. Böyle zorlamalardan öğrenci nefret eder ya da zihni tıkanır." (Suavi, "Erredd-u alâ min Redd-i alel-Gazzali", Ulûm, Sayı: 7, s.386.)

Suavi, Gazali'den aldığı bu metne şu yorumu getirmiştir:

"Şu yazılan metinden yıl ve öğrenime göre okullar ve okullara göre derece derece dersler inşası ve tertibi ve bu dereceler üzere ehliyetli ve terbiyeli öğretmenler tedariki ne mertebe lâzım ve vacip olduğu açıktır." (Ag.y. s.388).

Suavi, Avrupa'da gördüğü eğitim uygulamalarını gazetesinde yayımlamak suretiyle, ülkede eğitim anlayış ve uygulamalarının gelişmesine de katkıda bulunmuştur:

"Avrupa'da en çok hayretimi çeken şey, Londra kentinde gördüğüm politeknik denilen acûbehane idi. Dünyanın başka bir yerinde buna benzer bir öğretim yok. Geceleri öğrenci oraya girer, onlara bilim ve maariften, tuhaf, şaşılacak şeyler (garab-i esrar ciheti) gösterilir." (Birinci Konferans", Vakit, Sayı: 679, Eylül, 1977, s.4) ve Doğan, İsmail, A.g.e., s.340.)

Mecelle-i Muallimîn:

Millî Kütüphanedeki numarası: 1956-SA-317. Mekâtib-i iptidaiye ve rüştiye muallimlerine mahsustur. Terbiye-i umumiye mesailinden ve fûnun ve edebiyattan bahis mecma-i mevkutedir. 15 Kanunevvel 1302- 1 Kânunsani 1302, 1. yıl, 1-2. sayı, Muharriri: Emrullah. Selanik.

İkinci Meşrutiyet döneminde Maarif Nazırlığı yapan Emrullah Efendi'nin 1886'da Selânik Maarif Müdürü iken çıkardığı bir dergidir. Millî Kütüphanede iki sayısı vardır. Bu, bir dergi olmaktan çok, bir kitabın iki fasikülü gibidir.

İlk sayısı bir "Mukaddeme" ile başlamaktadır. Bu kısmın sonunda şöyle demiştir: (Türkçeleştirerek)

"İş bu eseri, "Mecelle-i Muallimîn" olarak adlandırdım. Çünkü, düzenleme yöntemine ve içindekilerin seçilmesine nazaran, okul öğretmenleri için gerekli bilgiyi içeren bu eserdir.

İki kısımdan ibarettir. Birinci kısım, genel eğitim ve öğretimle ilgili, ikinci kısım ise, okullarda özel öğretimle ilgili fen ve edibayata ayrılacaktır.

Mecelle, şimdilik 15 günde bir yayımlanacak ve her cüzü 32 sahifeden ibaret olacaktır. Her cüzün yarısı birinci kısma, diğer yarısı da ikinci kısma ayrılacaktır. (s.5-6).

Bu haliyle, bu dergi, bir öğretmen meslek dergisidir, denmeye layıktır. Ne yazık ki, fazla devam edememiştir. İki sayı çıkabilmiştir.

Derginin adının altında: "Mekteb-i Mülkiye-i Şahane mezunlarından Emrullah" yazısı vardır. Selânik Vilâyet Matbaasında 1302 (1886) da basılmıştır. İç kapakta S.F. Bacon'ın şu sözü vardır: "İlim, kudret-i beşeriyenin mikyasıdır." (Bilim, insanlığın gücünün ölçütüdür.)

"Mukaddeme" kısmında eğitim ve öğretimin önemi üzerinde durmaktadır. O zaman ki usule göre, Paşiha saygılarını sunduktan sonra; sonunun, "Yüzyılımızda zihinleri uğraştıran toplumsal ve siyasal sorunlardan biri ve belki de en önemlisinin genel eğitim" olduğunu vurgulamaktadır. (Emrullah. Mecelle-i Muallimîn. Selânik: Vilâyet M., 1886, s.3).

Mecelle-i Muallimîn'in içindeki konular şunlardır:

"Birinci kısım: Genel eğitim-tanımları, Bölümleri: İnsanlık eğitimi. Kavimlerin eğitimi. Genel eğitim yöntemleri yahut çocukların eğitimi.

Çocuk Eğitimi Bilimi (Mükemmel olarak) Çocuk eğitimi bilimine yardım eden bilimler: İlm-i ahval-i ruh (psikoloji) ahlâk bilimi, mantık bilimi, sağlık koruma bilimi, eğitim ve öğretim gerçekleşmesine katkıda bulunan doğuştan gelen yetenekler. Eğitimciler, yani öğretmenler, - Eğitim yerleri: Okul, okulun çeşidi ve kısımları, okulun yapım şekli ve maddi düzenlemeleri ile ilgili esaslar. Okulda güzel sanatlara esas olan eğitim ve öğretim kuralları.- Asıl eğitimin bölümleri: Bedensel eğitim, ahlâk eğitimi, zihinsel eğitim. - Disiplin ve okul yönetimi. Cezalandırma ve ödüllendirme. Okulun yönetim şekli.

Öğretim şekilleri: - Bireysel öğretim. Toplumsal öğretim ve

Öğretim Şekli: Öğretimle ilgili genel kurallar. Okul Programlarına giren derslerin her birinin öğretim yöntemi.

Ders Cetvelleri: Ders cetvellerinin çeşidi. Ders çizelgelerinin düzenlenmesinde uyulması gereken kurallar. Okulların her birine özgü ders çizelgeleri. Okul öğretiminin düzenlenmesi. - Öğrencilerin sınıflara bölünmesi ve benzerleri. - Sınavların yapılma şekilleri. Sınavların çeşitleri. Diplomalara. - Diplomalara çeşitleri. Diplomalara verilme şekli. - Öğretim araç ve gereçleri. - Her dersin öğretiminde kullanılabilecek olan araç ve gerecin kullanılma şekli. vb.

Eğitim ve Öğretim Tarihi:

Birinci Kısım: - İlk çağ, orta çağ ve yeni çağda eğitim ve öğretim kuramları.
- Her yüzyılda eğitim ve öğretim hakkında bilge ve yazarların düşünceleri ve mesleği. Bu düşüncelerin eleştirisi.

İkinci kısım: - İlk çağda, orta çağda ve sonrasında bütün öğretim kurumları.

Genel Eğitim Yönetimi Bilimi:

- Eğitim örgütlerinin düzenlenme şekilleri. - Yönetimin düzenlenmesi.
Eğitim vb...

- Genel eğitime ilişkin bugünkü örnekler. - Yukarda düzenlenen program pek kısa ise de kitapçığın içindekiler hakkında okuyuculara bir fikir verebilir. Yoksa gene eğitime ilişkin örneklerin ayrıntılı programı yapılmak gerekse bunlar bir büyük kitap teşkil edebilir. Oysa, Mecelle-i Muallimin'in ilk kısmı bir "daire-i maarif" teşkil edecektir ki, eğitim ve genel öğretime ilişkin örneklerden hiçbiri bunun dışında kalmayacaktır.

İkinci Kısımdaki Konular:

Giriş: "Bilgi ve insanlık eğitimine genel bir bakış". Bilgiler ve insanlık eğitiminin tanımı ve bölünmesi. Bilimlerin yöntemi. Edebiyat ve güzel sanatlar (fünûn-u nefise). Eğitimin değişik tanımları ve birbirinden farkları. Bilimlerin sınıflandırılması. Bilimlerin çeşitleri. Her birinin genel tanımı. Edebiyat: Tanımları ve çeşitleri. Güzel sanatlar: Tanımları ve çeşitleri.

Bu girişten sonra kitapçığın birinci kısmında yer alacak programlar, içinde bilim ve fenlerin ve edebiyattan her birinin özel kitabı da yer alacaktır. Şimdilik kitapçığın ikinci kısmında yer alacak bilimler şunlardır: Riyaziye bilimi, cebir bilimi, hesap bilimi, ölçme bilimi (fenn-i mesaha), bitkiler bilimi, kimya bilimi, kozmoğrafya, ekonomi politik, okuma yöntemi, yazı öğretim yöntemi, Osmanlı ülkelerinin coğrafyası, İslâm ülkelerinin coğrafyası, genel coğrafya, zooloji, basit geometri, Osmanlıca kuralları, genel tarih, İslâm devletleri tarihi, Osmanlı tarihi, sağlık koruma bilgisi, Osmanlı Kanunları, hukuk bilimi, güzel konuşma bilimi, Osmanlı deebiyatı, yabancı edebiyatı, mekanik, meteoroloji (fenn-i alaim hava) jeoloji-mineroloji (fenn-i cematat), müzik, felsefe (hikmet-i tabiiye), psikoloji (ilm-i ahvali ruh), ahlâk bilimi, defter tutma, hayvanlar bilimi, diller bilimi (ilm-i elsine), insan bilimi, antropoloji ve ilâh...

"Mecelle-i Muallimîn", yayımlanacak eserlerin büyük bir kısmını çeviri yoluyla Avrupa yazarlarından alıntulamıştır.

"Görülüyor ki, başladığımız iş, hayli büyük ve güçtür. Bunun içindir ki, görülecek noksanlıkların hatırlatma ile kitapçığımızın ıslahı emrinde erbabi mütalaanın vaki olacak hamiyetleri pek büyük teşekkürle kabul olunacağına kuşku yoktur." (s.6-10).

Bu programdan anlaşıldığı üzere, bu eser, bir dergi olmaktan çok bir Eğitim Bilimi kitabıdır. İlk fasikülü yayımlanmıştır. Belki de elimizde bu kadarı vardır. Başka sayıları olsaydı Millî Kütüphane kataloğunda belirtilmesi gerekirdi.

Bu eserde bugün "Eğitim Bilimleri" olarak bildiğimiz "Pedagoji"nin hemen bütün bölümleri, az da olsa, yer almıştır. 100 yıldan daha fazla bir zaman önce Avrupa'daki benzerlerine bakarak, oradan alınan çeviri alıntıları ile Türkiye'de eğitim biliminin temelleri bu ve benzeri eserlerle atılmıştır. Bu bakımdan, bu eserin içindekilerin daha sonra yayımlanan eğitim bilimi kitaplarına, örneğin Ayşe Sıdika Hanım'ın, Aristokli Efendi'nin ve hatta Sâtu Bey'in eğitim kitaplarına öncülük ettiği söylenebilir. Diğer eserler, bu eserin yayımlanmasından en az 10 yıl sonra yayımlanabilmiştir. Bu bakımdan, bu kitabın devam etmemiş olması, eğitimimiz açısından bir kayıp olmuştur.

Kitabın birinci cüzünün birinci kısmı 24, ikinci kısmı 8 sayfadır. İkinci cüzde birinci kısmın safaları 25, 26... gibi devam edip gitmektedir. Son sayfasının numarası 56'dır.

Yukardaki programdan sonra kitapçıklarda şu konular yer almıştır: Öğretmenliğin önemi ve şeref ve meziyeti, Öğretmen için gerekli nitelikler (s.10-16). Eğitim ve Öğretim (s.17), "Terbiye" teriminin asıl anlamı ve kapsamı (s.17-24), Bilgiler ve insanlık eğitimine genel bir bakış (s.2-8).

İkinci cüz: Öğretmenliğin önemi ve şeref ve meziyeti (birinci cüzden devam) (s.25-38), Eğitim ve öğretim (birinci cüzden devam) (s.41-44), Coğrafya (s.45-48), Resim (s.49-52), Mekanik, Sağlık Koruma Bilgisi Öğretimi (s.53-56).

Yukardaki konuların hiçbiri tamamlanmamıştır. Sonlarında "mabadi var" ibareleri yazılmıştır. Programın maddelerinin yazılması gerçekleşmemiş olsa da, bu programın daha sonra çıkan öğretmen okulu programlarına bir temel oluşturduğu kuşkusuzdur. Bunların hepsini öğretmenler için "meslek dersleri" olarak kabul edersek, içinde Genel Eğitim, Çocuk Eğitimi, Genel Öğretim Yöntemleri, Özel Öğretim Yöntemleri, Eğitim Tarihi, Eğitim Yönetimi derslerinin, daha o yıllarda düşünülmüş olduğunu kabul edebiliriz.

Emrullah Efendi, "eğitim" (terbiye) teriminin asıl anlamını ve kapsamını şöyle açıklamıştır:

"Terbiye'nin asıl anlamı 'tağdiye' yani "beslemek" tir. Gerçekten insanın ilk eğitimi, bedensel gereksinmelerinin karşılanmasından, eğiticilerin ilk işleri çocukların beslenmesi gibi hizmetlerinden ve bunların gayet rakik ve cüzi etki ile ahlakla uygun olan yaşamlarının korunması emrinden, açıktır ki insanın ilk eğitimi 'maddesel eğitim' olup hizmeti ise insanın iyi korunması ile çeşitlilik ve genişlemesini sağlamaktan başka bir şey değildir. Eğitimin bu yönünü annelerle eğiticilere, kısaca, küçük çocuğun ilk eğitimi ile görevli kişilere bu eğitimin iyi yapılması ne derece zor olduğunu açıklamaya gerek yoktur. (İnsanın ilk eğitimine mutlak ve bu eğitimle görevlendirilenlere gerekli olan kurallar ve bilgi "ilk eğitim" (terbiye-i iptidaiye) başlığı altında kitapçığa alınacak ve girecektir.

"Fakat, insan, salt maddeden ibaret değildir, duygu, ahlâk ve zihin ile de iç içedir. Bu nitelikler insanda doğuşandır. Hayat yolunda ilerledikçe bunlar, sırasıyla ortaya çıkar. İnsanın doğal olarak yaratılmış olduğu bu manevi niteliklerin çeşitlendirilmesi ve ilerlemesi de eğitime gereksinme gösterir. İnsan maddi ve bedensel eğitime gereksinme duyduğu gibi, aynı derecede olarak, duygusal eğitime, ahlâksal eğitime ve zihinsel eğitime de gereksinmesi vardır. Görülüyor ki, insan, bedenden başka çeşitlenmeye ve genişlemeye muhtaç diğer birtakım niteliklerle de yaratılmıştır (s.17-18).

"Öğretmenin Nitelikleri" konusunu yabancı bir yazarın "Çocuk Eğitimi" adlı eserinden yararlanarak yazmıştır. Bunu dipnotta belirtmiştir. Yazının bu kısmına "Dünyaya iyilik ve kötülük tohumunu atanlar annelerle öğretmenlerdir." diye başlamıştır.

1887 yılında Emrullah Efendi Halep Maarif Müdürlüğüne atanmıştır. Bu nedenle olacak ki, eğitimle doğrudan ilgili bulunan yukardaki yazılarına devam edememiştir. 1891 yılında Aydın Maarif Müdürlüğüne atandı. Burada iken yönetimce suçlandı. Avrupa'ya kaçtı ve sonra affedilerek 1900 yılında "Meclis-i Maarif" üyeliğine atandı. 1908 devriminden sonra Kırklareli Milletvekili olarak Meclise gidi ve 12 Ocak 1910 - 21 Temmuz 1912 arasında iki kez Maarif Nazırı İodu. (Ergün, Mustafa. Emrullah Efendi: Hayatı-Görüşleri-Çalışmaları." Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi Dergisi, Cilt: 30, Sayı: 1-2, 1978-1982'den ayrı basım. Sayfa: 8, Ankara Üniversitesi Basımevi).

Şule-i Maarif:

Millî Kütüphane No: 1957-SA-61. Siyasetten başka her şeyden bahseder. 1 Zilhicce 1302-1 Muharrem 1303, 1. Cilt, 1-3 sayı, Sahibi% Asaf, (Edirne) 8° (15 günlük).

1887 yılında Edirne'de çıkmaya başlayan bu derginin Ahmet Nuri ve Muhiddin adlı iki yazar tarafından çıkarılmıştır. Sahibi Asaf'tır. Ancak ilk 3 sayısı çıkmıştır. Hepsi 80 sayfa tutmaktadır. İçindeki konular, ilk ve orta dereceli okullardaki öğrencilere yardım edecek bir niteliktedir. Edirne Maarif Meclisinin izniyle çıkmıştır. İçinde Ahmet Nuri'nin Rüzgâr Nedir, Neyden Hasıl Olur?, Yön Belirleme, Hilâfetin Tarihi: Asaf'ın Edirne Hakkında Bilgiler, Fazilet-Fasihât: Muhiddin'in Elektrik Balıkları; Mehmet Sami'nin Ne Tesadüf! başlıklı yazıları var. Bu yazılar, daha sonraki sayılarda devam ediyor. Ayrıca, dergide Muallim Naci'den nükteler, merhum Mahmut Nedim Paşa'dan şiirler, Fransızcadan Mustafa'nın çevirdiği bir yazı var.

İlk sayısında yazı kurulunun bir önsözü, A.Safi'nin "maarif" başlıklı bir yazısı yer alıyor. Önsöz, "Kalemimizin değersizliğini itiraf etmekten çekinmeyiz." diye başlıyor. "Maksadımız, kendimizi büyük göstermek olmayıp elimizden geldiği kadar maarife hizmet edebilmektedir. 3 (s.2).

Önsözde ayrıca bu derginin Edirne'de çıkan ilk "risale-i mevkute" olduğu da belirtilmiştir. Aynı yıllarda aynı yazarlar tarafından çıkarıldığı anlaşılan bir risalede insan nedir? Fenolon'dan Dük Debirgonya'ya gibi yazılar, Sadi ve Mevlâna'dan şiirler gibi eğitimle ilgili yazılar.

Son yıllarda aynı kişilerin çıkardığı bir de "Şule" gazetesi vardır. Siyasi niteliktedir. 4 sayfalıktır. Bir kez çıkmıştır. Eğitimle ilgisi yoktur.

Mecmua-i Muallimîn:

Millî Kütüphane No: 1956-SB-406. 30 Eylül 1303 - 3 Teşrin-i Sani 1304, 1-2 yıl, 1-58 sayı. (Yayımlayan): Muallim Naci. İstanbul: 4°. (Haftalık)

Mevcut sayılar:

İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi. 1303-1304: 1-58. sayı.

Bursa İlk Halk Kütüphanesi. No: 6914'de 1303-1304: 1-58. sayı.

Bu bir edebiyat gazetesidir. İçinde o zamanki Sultanilerde, Hukuk Mektebinde okutulan derslerle ilgili yazılar, şiirler, sözcük açıklamaları, İmam Gazali'nin "İhya-ül Ulum" adlı eserinden özetler, Emile Zola'nın eserlerinden çeviriler var.

Servet-i Fünun:

Millî Kütüphane: No: 1956-SB-501. 4 Mart 1307 (1891) - 25 Mayıs 1944, 1-54 yıl, 1-95 cilt, 1-2464. sayı. Müessisi: Ahmet İhsan Tokgöz. İstanbul. 8° resim (portre), planş. (haftalık).

Not: Dergi 65-85. ciltlerde "Uyanış" adıyla çıkmıştır.

Dergi, 16 ^{Sayf} sayfalıktır. 1891 yılında çıkmaya başlamıştır. 1944 yılına kadar 54 yıl süre ile yayımlanmıştır. resimlidir. Resimlerin altında Fransızca karşılıkları da yazılmıştır. 16 sayfalık formanın orta kısmında sanat değeri olan tablolar bulunmaktadır. Kültür, sanat ve edebiyat dergisidir. Her ciltte sayfa numaraları birden itibaren yeniden başlamıştır. İlk yıllarında Dr. Besim ömer'in sağlık koruma ile ilgili yazıları vardır: Emzirme, çillik, burun kanaması, vb. "Haberler" kısmında yurt ve dünya haberlerine yer verilmiştir. Fransızca romanlardan çeviriler yapılmıştır. Çeviriler derginin sahibi Ahmet İhsan tarafından yapılmıştır. Özellikle Ahmet Rasim'in Halit Ziya Uşaklıgil'in öyküleri vardır. Bu arada eğitimle ilgili haber ve yazılara da yer verilmiştir. Ahmet Rasim'in "Maarif-i Beytiye", (sayı: 72); H.İhsan'ın Bir Yabancı Dilin Öğretilmesi Yöntemi, (Sayı: 103); Kadri'nin Amerika'da Milyoner Kızlar mektebi", (sayı: 166); "ilm-i Ahlâk Hakkında Bir Mütalâa" (Sayı: 133); "Mekteb-i Sanayinin 1310 (1894) Sene-i Teşkilâtı" (sayı: 198); "Yeni Zellânda'da bir Mektep", (Sayı: 215). Son yazı "Kadri" imzası ile yazılmıştır. Bu yazar, dünyada gödüğü yerlerle ilgili yazılar yazmıştır. 238. sayıda "Hayvan Zekâsı Üzerine Gözlemler" i yazmıştır. Cilt: 10, sayı 252 'de "Amerika Eğitimi" üzerine yazılar yazmıştır. Böylece bundan tam 100 yıl önce dünya eğitiminin durumu Türk okurlarına tanıtılmaya çalışılmıştır. Aynı konuya 10. ciltte 303. sayıda da devam edilmiştir.

Cilt: 8, Sayı: 204'te Mekteb-i Harbiye-i Şahane: Cilt: 9, sayı % 233'te Davutpaşa Rüştüyesi, sayı: 240'ta Mekteb-i Sultani, 10 cilt, s.1'de Darülâceze'nin açılışı, s . 130'da Mekteb-i Sanayii Nefise üzerine yazılar vardır. Cilt: 9, Sayı: 214'te eski Tıbbiye Mektebi Müdürlerinden Hekimbaşı Salih Efendinin, sayı: 220'de Ahmet Cevdet Paşa'nın resimleri var. Ayrıca Sayı: 230'de Londra'da Coğrafya Kongresi, Sayı: 239'da Almanya'nın Drest kentinde Edebiyat Kongresi hakkında bilgi verilmiştir.

10. cildin 235-237, sayfalarında A. Servet tarafından yazılmış "Pedagoji" başlıklı bir yazı var. Bu yazıya 253. sayfadan itibaren de devam edilmiştir. Artık Pedagoji, 1862'de Manif Efendi'nin yazısının üzerinden 30 yıl sonra yavaş yavaş dergilerde yer alan bir konu olmuştur.

Eğitim ile birlikte, bu zamanda Antropolojiye de yer verilmeye başlanmıştır. Kadri'nin yazdığı "Antropoloçha" başlıklı bir yazı 9. cildin 216. sayısındadır.

31 Haziran 1311 (1895)'te derginin yazı şeklideğişmiştir. İçeriğinde de değişiklik olmuştur. Dergi, yalnızca resmi haberler veren bir gazete haline dönüşmüştür. 31 Ağustos 1311 (1895)'te yeniden eski şeklini almıştır.

Mektep:

Millî Kütüphane No: 1957-SB-2. Edebi ve hikemi risaledir. 26 Temmuz 1307-30 Kânun Sani 1312, 1-5 yıl, 1-5. cilt, 1-100. 1-39., 1-72. sayı. Sahib-i imtiyaz: Karabet. İstanbul. 4° resim (Haftalık)

1891'de çıkan ve 5 yıl süren bu dergi, eğitim konularına oldukça yer vermiştir. Halil Rüştü tarafından yazılan "Mektep" başlıklı yazıda "~~Okulu~~ insanlığın mutluluğunu sağlayama ve tamamlamaya" hizmet eden bir kuruluş olduğu belirtilmiştir. (s.1, s.6)

Sayı: 3'te "Mazhar" imzalı yazı, "Kızların Tâlim ve Terbiyesi" başlığını taşıyor (s.55). Bu yazıda Amerikadaki mesleklerde kadınların önemli bir yer işgal ettiği belirtiliyor ve istatistik sunuluyor. Buna göre o tarihte Amerikada 2725 kadın yazar ve bilim adamı, 46 kimyager, 175 mühendis varmış. Kızlar okumaya teşvik ediliyor. 8. sayıda da aynı konuya değinilmiş. Mehmet Nuri, "Kadınların İlmî Sıması" üzerinde durmuştur. Ayrıca tarımdan felsefeye kadar çeşitli bilimlerle ilgili yazılar dergide yer almıştır. Giritli Ahmet Saki'nin "İlmî Ahlâk" başlıklı yazısı 16. sayıdadır. Bu yazı diğer sayılarda da devam etmiştir.

20. nüshada adının yazısının şekli değişmiştir. Öykü, şiir ve eleştiri yazılarına yer verilmiştir. Halit Ziya'nın, Cenap Şahabettin'in şiir ve yazıları var. Haki'nin "Roman Nedir" başlıklı yazısı, 21 Mart 1312'de çıkan 27. sayıdadır.

Derginin son iki cildinde Tefvik Fikret'in şiirleri, Mehmet Rauf'un öyküleri, Rıza Tefvik'in şiirleri var. Psikoloji ve felsefe yazıları Nami ve Haki adlı yazarlar tarafından yazılmıştır. 4. ciltte Nami'nin "Hissikablelvuku" yazısı s. 439-441'de, Safa Halit'in "Tarih Felsefesine Giriş" yazısı s. 450-454, Haki'nin "Yunan Felsefesi" s.555'te çıkmış ve diğer sayılarda da devam etmiştir. H. Avni'nin "İlm-i Elbeşer" (Antropoloji) başlıklı yazısı s. 569'da çıkmıştır.

Resimli Gazete:

Millî Kütüphanedeki No: 1956-SB-48, Fennî ve edebi gazete. Sabib-i İmtiyaz: Karabet. Mesul Müdür: Mehmet Sami, İstanbul. 4° resim (portre).

Mevcut sayılar: 1307 (1891): 1-52; 1308 (1892): 53-104; 1309 (1893): 105-208; 1311 (1895): İkinci tab. 1-24; 1312 (1896): 1-52; 1313-1314): (1897-1898): 53-94. sayı. 1315 (1899): 1-17. sayı.

Beyazıt Devlet Kütüphanesi No: 209'da 1307: 1-52; 1313-1314: 1-94. sayı. 1315: Fevkalade sayı vardır.

Türk Tarih Kurumu Kütüphanesi No: 209'da 1307: 1-52; 1313-1314: 1-94. sayı: 1315: Fevkalade sayı vardır.

Türk Tarih Kurumu Kütüphanesi 1311-1313: 1-30 sayı.

Not: Resimlerin altında Fransızca açıklamalar vardır.

Fennî ve edebi bir gazete olması dolayısıyla bir öğretmen gazetesi ya da dergisi olmaya layık bir yayındır. 1891-1898 arasında yayımlanmıştır. zamanına göre Padişaha teşekkürle başlayan gazetede, öğretmenin mesleki bilgileri yanında derslerde okutacağı konuları açıklayıcı, aydınlatıcı birçok konuya yer verilmiştir. Özellikle dünyada ortaya çıkan yenilik ve değişiklikler, bu gazete aracılığıyla kamuoyuna duyurulmuştur. Örneğin, İngiltere ordusunun tüfeği, güneş sistemindeki değişiklikler (Sayı: 1): kitabetin (kompozisyonun) gereği hakkında bir suyanın yazdığı yazı (Sayı: 2). 6. sayıda da yine bu konuya yer verilmiştir. Yazının sonunda gazete, biz de bunu istiyoruz, diye ekliyor. 3. sayıda "İlk Lisan" başlıklı yazıda çocuğun dil gelişimine ilişkin bilgiler var. 11. sayıda az masrafla sirkenin nasıl yapılacağı anlatılmıştır. Yine bu sayıda "Nüzhet", "Talim ve Terbiye" başlıklı bir yazı yazmıştır.

Gazetinin son sayfasında yeni çıkan yayınlara yer verilmiştir. 16. sayıda Re-caizade Ekrem hakkında çıkan eser tanıtılmıştır. 20. sayıda güneş ışınlarının sağlık bakımından önemi açıklanmıştır. Verilen bilgiler, bir ansiklopedi maddesinin yazılışındaki gibidir. Konu ile ilgili bilgilere kısa ve öz olarak temas edilmiştir. Resimler de vardır. Tabiat Bilgisi, Tarih, Coğrafya ve Ahlâk ile ilgili derslere yardımcı olacak bilgilere bol bol rastlanmaktadır. O sırada Orossoftan çevrilen bir eğitim kitabı olan "Terbiye-i Etfal" (Çocukların Eğitimi) tanıtılmıştır. (Sayı: 36). 14 Kasım 1307 (1891) tarihli 40. sayıda da daha sonra eğitim kitabı yazmış olan Musa Kâzım'ın "Petagonya'da Terbiye-i Etfal" adlı bir makalesi var. 46. sayıda "Mekteb-i Siyasî" başlıklı bir yazı da Nüzhet tarafından yazılmıştır.

SONUÇ

İkinci Mahmut'un 1824'te ilköğretimi zorunlu kılan fermanı, Tanzimat Hatt-ı Hümayunu ve nihayet Padişah Abdülmecit'in H. 1261., M.1845'te Tanzimat'ın gerektirdiği yenileşmenin ve ilerlemenin gerçekleşmemesi üzerine, Meclis-i Velay-i Ahkâmı Adliye'ye gelerek okuttuğu Hatt-ı Hümayun dört hususu içeriyordu:

1. Yurttaşların cahilliğini gidermek, kamu eğitimi vermek, yani genel ve zorunlu bir eğitimi gerçekleştirmek;
2. Sanayinin aracı olarak bilim ve fenne önem vermek;
3. Hem "dinen", hem "dünyevîyen", yani bir dereceye kadar hayata ve geçek gereksinmelere uygnu bir eğitim vermek;
4. Uygun yerlerde gereken okullar açarak eğitimi ülkeye yaymak (*).

Bu, bir tür program idi. Bunu gerçekleştirmek üzere, Meclis-i Muvakkat teşkili kararlaştırılmıştı. Bu alanda ilkin rüştiyeler, öğretmen okulu, daha sonraları da Mülkiye Mektebi, bugünkü ilkokul olan sıbyan mektepleri, orta dereceli okul olan idadi ve sultaniler ve nihayet üniversite (Darülfünun) açıldı. Bunlar, bu planın bir yönü; daha çok da sayısal ya da maddi yönü idi. Sorunun bir de kalite, yani manevi yönü vardı. Bu, sözü geçen programda "dünyeviyen" sözcüğü ile anlatılmıştı. Bu sözcük, eğitim bilimine yönelik bir anlam taşıyordu. İlk açılan okul olan "Rüştiye"nin anlamında da bunu buluyorduk. Bilindiği üzere, "rüst", kişinin çocukluktan kurtulup yetişkin olmaya başladığı bir dönemi ifade eder. "Rüştiye", çocukluktan kurtulmak üzere olan kişinin gereksinmelerini karşılayan bir kurum olan okula verilen bir addır. Bu nedenle, bu sözcüğün anlamı da dünyaya yönelik bir eğitimi ifade ediyordu.

Tanzimatın başındaki yönetim kadrosuna egemen olan bu düşünce, yetiştirdiği yeni eğitimcilerde de İkinci Meşrutiyete kadar devam etmiştir? Yani Tanzimat eğitimcileri, bu amaçları gerçekleştirmeye çalışmışlardır.

Birer düşün adamı olan eğitimcilerin eğitim bilimine yönelik çalışmalarının kitap haline dönüşenlerini daha önce bir yazımızda incelemiştik (**). Burada, yalnız süreli yayınlarda çıkan yazıları ele almış bulunuyoruz.

Eğitim Bilimi alanındaki bu gelişmeler, Avrupa örneklerin ve sağduyuya dayanan şekilleriyle 1860'lardan itibaren gazete ve dergi gibi süreli yayınlarda görülmeye başlamıştır. Bunlar, Abdülmecid'in sözü geçen Hatt-ı Hümayunu ile bir paralellik göstermektedir. Örneğin, Cemiyet-i İlmiye-i Osmaniye'nin çıkardığı **Mecmua-i Fünûn**'daki Münif Efendi'nin "Ehemiyyet-i Terbiye-i Sıbyan" başlıklı yazısı bunlardan biridir. Bu yazıda da çocukların cahil kalmaması, bunun ana baba için bir borç olduğu bilim ve fenne önem vermek gerektiği, bilim ve fennin sanayi-

nin bir aracı olduğu, dinsel eğitim yanında dünyasal eğitimin önem taşıdığı, çocuğa bir meslek öğretmenin gerekli olduğu vurgulanmıştır.

Münif Efendi'nin, papağan gibi ezberci bir öğretim yerine, nedenler üzerinde düşünerek, çocuğun zihin düzeyine göre öğretim yapmak gibi önerileri, rüştiyelerin açıldığı 1845'ten, hatta bunların ilki sayılan 1839'da açılan Mekteb-i Maarif-i Adliye'den beri resmi belgelerde kısmen savunuluyordu. Bu düşünceler, "usul-i cedide" adı verilen yeni yöntemlerin özünü teşkil ediyordu. Bunu, 1847'de çıkan "Sıbyan Mektebi Hocaları Efendilerine Mahsus Talimat" ta da görüyoruz. Münif Efendi, bunları, kendi düşünce düzeyi ve kültürü içinde özlü bir biçimde açıklamıştır. Yazının sonunda, çocukların onurlarını (izzet-i nefislerini) korumak gerektiği üzerinde durması da ilginçtir. Darülmuallimin'in ilk müdürü sayılan Ahmet Cevdet Efendi de hazırladığı Darülmuallimin Nizamnamesinde aynı hususa önemli bir yer vermiş, öğretmen okulu öğrencilerine cerre çıkmamaları için burs niteliğinde aylık bağlamıştı. Bununla birlikte, Münif Efendi'nin bu yazısı, eğitim bilimleri tarihimizin önemli bir temel taşı olarak kabul edilebilir.

1870'te Takvim-i Vekayi'de çıkan "İlm-i Terbiye-i Etfal" başlıklı imzasız yazı da, eğitim bilimlerini, bizde ilk kez çeşitli yönleriyle tanıtmaya çalıştığı için değerlidir. Bu yazı da daha sonraları çıkan eğitim kitap ve yazılarının temelini oluşturmuştur, denilebilir. Nitekim, bundan 16 yıl sonra Emrullah Efendinin çıkardığı **Mecelle-i Muallimîn** dergisinde yer alan eğitim bilimleri dersinin planı ile bu yazının planı arasında bir paralellik vardır. Her ikisi de eğitimi bedensel, zihinsel ve ahlakî yönleriyle ele almak istemektedir. Daha sonra çıkan eğitim bilimleri ile ilgili kitaplarda da bu sınıflandırmayı görüyoruz.

Ziya Paşa, Ali Suavi, Ebüzziya ve Namık Kemal gibi yazarlar da eğitim sorunlarıyla uğraşmışlar; fakat bunlar, eğitimin bilim yönünden çok, siyasal yönü ile ilgili yazılar yazmışlardır. Bunların içinde Ziya Paşa'nın özel bir yeri vardır. Ziya Paşa, J.J. Rousseau'nun ünlü eğitim kitabı olan **Emil**'i Türkçeye çevirmiş ve o zaman bunun bir kısmını bir gazetede yayımlamıştır. Fransa'da yayımlandığı zaman büyük tepkilere yol açan bu kitabın, Türkçede o zaman yayımlanması, büyük ve önemli bir olgudur. Diğer yazarlar, gazete ve dergiler aracılığıyla ülkede eğitim ihtiyacına karşı insanları bilinçlendirmeye çalışmışlardır. Bu yazarlar arasında Ahmet Mithat Efendinin de önemli bir yeri vardır. O, çevirdiği pek çok kitapla birlikte çıkardığı **Tercüman-ı Hakikat** gazetesinde eğitime ilişkin yazılar da yazmıştır? Hatta Rodos'ta bulunduğu sırada Ebüzziya Tefvik ile birlikte "Medrese-i Süleymaniye" adlı bir okulun yönetiminde de bulunmuştur. Türk Eğitim Tarihinde Türklerin "maarif babası" olarak anılır. Öğretmenler için ilk "Talimat-ı Terbiye"

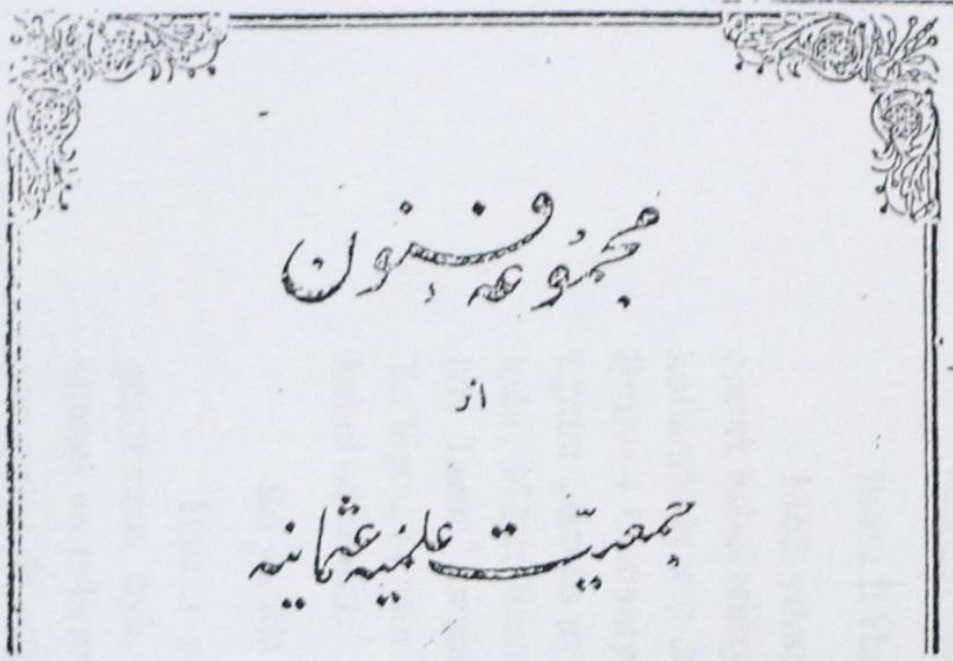
(Eğitim Yönergesi) kitabını o yazmıştır (*). 1898'de **Tarik** gazetesinde yazdığı "Gönlümüzdeki Mekteb-i İptidai" başlıklı yazıda gözlem ve iş ilkesi ile ilgili önerilerde bulunmuştur (**). Bu, çağdaş eğitime yönelik bir öneri olarak tarihsel bir önem taşımaktadır.

Emrullah Efendi'nin **Mecelle-i Muallim**'inde çıkan yazıları, ülkede bir eğitim bilimi kitabı oluşturmaya yöneliktir. Devam etmiş olsaydı, bütün yönleriyle ayrıntılı bir Pedagoji kitabı yazmış olduğunu görecektir. Dergisinde yayımladığı planından bunu anlıyoruz. Diğer eğitimciler gibi, o da Tanzimat'ın başında belirlenmiş olan plan ya da programa bağlı kalmıştır.

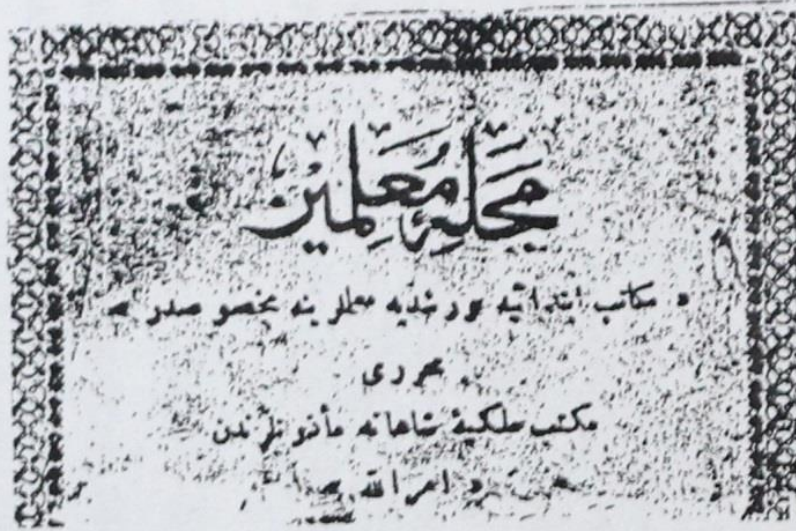
Eğitim bilimlerinde ulaştığımız bu düzey, okulların çoğalmaya başlaması ile 1890'ladan itibaren İstanbul dışındaki diğer kentlerde çıkan süreli yayınlarda da görülmeye başlamıştır. Örneğin Edirne'de çıkan **Şule-i Maarif** dergisinde öğretmenlerin hem kendilerine hem de öğrencilerine derslerde yardım edecek yazılar yayımlanmaya başlamıştır. Yüksek okullardaki ders kitapları yokluğunu gidermek için de İstanbul'da Muallim Naci'nin çıkardığı **Mecmua-i Muallimin** Hukuk ve Mülkiye Mekteplerinde okunan bazı derslerin notlarını tefrika etmiştir.

Yine 1890'lardan itibaren çıkmaya başlayan dergiler ise, eğitim konularına daha çok yer vermeye başlamıştır. Bunlar, özellikle **Servet-i Fünûn**, **Mektep** ve **Resimli Gazete**'dir. Bu dergilerde eğitim yazılarına, diğerlerine göre, daha fazla rastlanmaktadır. Servet-i Fünun'un 10. cildinin 235-237. sayılarında "Pedagoji", Resimli Gazete'nin 3. sayısında "Talim ve Terbiye", Mektep dergisinin 3. sayısında "Kızların Talim ve Terbiyesi" doğrudan eğitim ile ilgili yazılardır. Başka ülkelerdeki eğitim haberleri, eğitime ilişkin yeni çıkan eserlerin tanıtımı bu zamanda daha çok görülmeye başlamıştır. Bunların eğitim düşüncelerinin büyük kitlelere geçmesini sağlamıştır. Resimli Gazete başka eğitim kitapları olduğu bilinen Musa Kâzım'ın, Kadri adlı bir yazarın başka ülkelere ilişkin yazıları bunlardan birkaçıdır. Dergilerde ahlâk konuları da önemli bir yer tutmaktadır.

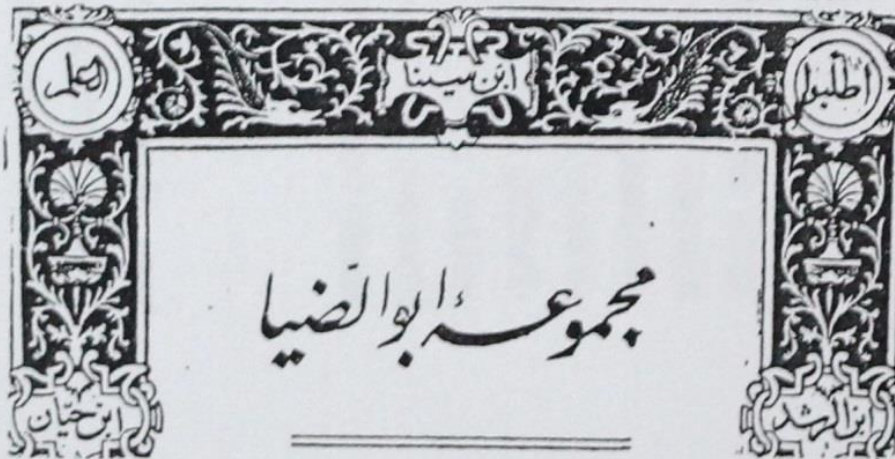
Böylece Tanzimat'ın başında ele alınan program, birçok sıkıntı ve zorluklara karşın, ülkede bir gelişim süreci içinde uygulanmaya çalışılmıştır. Türkiye'de eğitim bilimlerinin temelini onlar atmışlardır.

Ek: 1- Mecmua-i Fünûn kapağında bir parça

Ek: 2- Mecelle-i Muallim'in dergisinin kapağında bir parça

Ek:3- Mecmua-i Ebuzziya dergisinin kapağında bir parça

YETİŞTİRME YURDUNDA VE AİLELERİ YANINDA KALAN ÖĞRENCİLERİN KENDİLERİNİ KABUL DÜZEYLERİ*

Süleyman DOĞAN**

ÖZET

Bu araştırmada, yetiştirme yurdunda ve aileleri yanında kalan öğrencilerin kendilerini kabul düzeyleri karşılaştırılmıştır. Aileleri yanında kalan öğrencilerin kendilerini kabul düzeyi, yetiştirme yurdunda kalan öğrencilerin kendilerini kabul düzeyinden anlamlı düzeyde yüksek bulunmuştur.

SUMMARY

In this research, the level of the self-acceptance of students staying in orphanage was compared with their families. It was found that the level of the self-acceptance of students staying with their families was significantly high than the level of the self-acceptance of the students staying in orphanage.

GİRİŞ

Toplum ve aile için yeni bir umut, yeni bir gelecek olan çocukların ve gençlerin beden ve ruh sağlığı yerinde yetişkin olarak topluma kazandırılması ailenin ve toplumun en önemli görevleri arasındadır.

Bir çocuk için yetişebileceği en iyi koşul normal bir aile yuvasıdır. çocuğun sağlıklı ve gelişmiş bir kişiliğe sahip olması için gereken ilgi, bakım ve sevgi ol-

madığı zaman çocuk ciddi bir biçimde zarar görmekte ve toplumun devamlı bir sorunu olarak ortaya çıkmaktadır (United Nations Department of Social Affairs, 1952).

Normal aile yaşamından yoksun olan çocuk zihinsel gelişimi, eğitimi ve topluma uyumu gibi konularda olumsuz yönde etkilenebilmektedir. Çevresinde kendisini seven, bakan ve gözetken bir anne ve babanın olmayışı çocuğa değersiz ve kötü olduğu duygusunu verebilmekte ve bu durum da çocuğun benlik tasarının olumsuz yönde gelişimine neden olabilmektedir (Gür, 1990).